

Svensk, dansk eller skandinavisk

En interviewundersøgelse af svenske læreres sproglige situation ved et dansk universitet

Haastrup, Niels; Teleman, Ulf

Published in:

Roskilde Universitetscenter. Lingvistgruppen. Rolig-Papir

Publication date:

1978

Document Version

Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):

Haastrup, N., & Teleman, U. (1978). Svensk, dansk eller skandinavisk: En interviewundersøgelse af svenske læreres sproglige situation ved et dansk universitet. *Roskilde Universitetscenter. Lingvistgruppen. Rolig-Papir*, (14).

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

ROLIG papir

Niels Haastrup og
Ulf Teleman:

Svensk, dansk eller
skandinavisk?

En interviewunder-
søgelse af svenske
læreres sproglige
situation ved et
dansk universitet

14

78

Roskilde UniversitetsCen
Lingvistgruppen

ROSKILDE UNIVERSITETSBIBLIOTEK

TIDSSKRIFTER

370006728393

ROSKILDE UNIVERSITETSBIBLIOTEK

19. 01. 79
Periodica afd.

202

ex 4

ROLIG-papir 14
Roskilde Universitetscenter
Lingvistgruppen

Niels Haastrup og Ulf Teleman

Svensk, dansk eller skandinavisk?
En interviewundersøgelse af svenske læreres sproglige
situation ved et dansk universitet

ROLIG-papir is a series of working papers written by members of ROLIG, the linguistic circle of Roskilde University. Readers are invited to comment or criticize the papers. The papers appear irregularly. They are available from the authors or from ROLIG, Roskilde Universitetscenter, Postbox 260, DK-4000 Roskilde, Denmark

Roskilde universitetscenter
December 1978

ROLIG-papirer

1. ¶Utz Maas, Sprachtheorie
2. ¶Per Aage Brandt, Om sprogets samfundsmæssighed
3. ¶Lis Glebe-Møller, Ansatser til et opgør med den behavioristiske sprogundervisning
4. Peter Harms Larsen, Papirer til "Samtalens grammatik"
5. Lis Glebe-Møller, Hvilken slags fransk skal der undervises i i vore skoler?
Henning Silberbrandt, Fremmedsprogsindlæring og fagstruktur
6. ¶Frans Gregersen m.fl., Revideret udgave af introduktionen og kapitelindledningerne til antologien "Klassesprog"
7. Ulf Teleman, How to be concrete in linguistics
8. Ulf Teleman, (1) On causal conjunction in Swedish
(2) Språk och socialisation. Reflexioner över reflexioner
(3) Grammatikens tillstånd och behov
9. Hartmut Haberland, Review of Bente Maegaard m.fl., Matematik og lingvistik
10. Andrew Tolson, Approaches to language in cultural studies
Ulrich Ammon, Probleme soziolinguistischer Theoriebildung am Beispiel von Dialekt und Einheitssprache
11. ¶Ulf Teleman, Språkriktighet i och utanför skolan
12. Norbert Dittmar, Hartmut Haberland, Tove Skutnabb-Kangas and Ulf Teleman (eds.), Papers from the First Scandinavian-German Symposium on the Language of Immigrant Workers and Their Children, Roskilde 19-23 March, 1978
13. Peter Harms Larsen, Tekst og tale - analyser og problemer
14. Niels Haastrup og Ulf Teleman, Svensk, dansk eller skandinavisk? En interviewundersøgelse af svenske læreres sproglige situation ved et dansk universitet
15. Karen Risager (red.), Fremmedsprogsundervisning på RUC

¶ udsolgt/out of print

FORORD

Den rapport som vi hermed fremlægger er en interviewundersøgelse af de svenske læreres sproglige situation som ansatte ved et dansk universitet, RUC.

Undersøgelsen er både i sit design og i den måde den bliver fremlagt på præget af det - synes vi - frugtbare samarbejde med en række kolleger, der gerne har villet diskutere deres synspunkter og erfaringer med os som sprogfolk. Vi håber, at rapporten kommer dem til nytte, og at den dermed udtrykker vores taknemmelighed for de mange timer, de har stillet til rådighed for os. Vi har i det mindste lært meget af undersøgelsen og vil gerne gå videre med problemerne.

Vi vil også gerne rette en tak til Elizabeth Dreifaldt og Elke Theil, der i den sidste pressede fase har renskrevet de svensk-sprogede hhv. de dansksprogede afsnit.

INDHOLD

Forord.....	III
Indhold.....	IV
1. Undersøgelsens formål, tilrettelæggelse og forløb	1
2. Om nabosprogsforståelse Danmark - Sverige.....	4
3. Om RUC og de svenske lærere på RUC.....	17
4. Vilket sprog anvender de svenske lærere i talad kommunikation på RUC?.....	21
5. Hur reagerar danskarna?.....	36
6. Vilka kommunikationshinder är mest märkbara? Hur kan man med olika strategier (retoriska och peda- gogiska) öka begripligheten?.....	41
7. Förstår de svenska lärarna danska?.....	48
8. Vilket sprog väljer de svenska lärarna i skrift- lig kommunikation på RUC?.....	52
9. Påverkas de svenska lärarnas modersmål av språk- kontakten?.....	57
10. Möjligheter till fortsatt undersökning.....	63
11. Slutord.....	65
Bilaga 1 (Brev till de svenska lärarna).....	66
Bilaga 2 (Frågor till ledning vid intervjun).....	67
Bilaga 3 (Exempel på blandspråk).....	69
Litteratur.....	77

1 UNDERSØGELSENS FORMÅL, TILRETTELÆGGELSE OG FORLØB.

Udgangspunktet var de svenske læreres egen interesse for problemet: dansk/svensk/skandinavisk? Det var et hyppigt samtaleemne blandt de svenske lærere, og en gruppe ville starte et danskkursus, dels for at lære dette sprog ordentligt, dels for derigennem at beskytte sit eget "rigtige svensk" mod indslag af blandingsprog.

Problemet var dobbelt. Det kortsigtede: Hvordan klarer jeg bedst mit daglige arbejde? Men også det langsigtede: Hvad er omkostningerne? Mister jeg mit eget sprog?

Der findes mange undersøgelser af bilingualisme, ofte om uddøende immigrantsprog, og der findes undersøgelser af nabosprogsforståelsen i Skandinavien (jf. afsnit 2). Men der findes få undersøgelser, der sætter fokus på situationer som netop denne: Reelle arbejdssituationer, endda på en sprogarbejdsplads, hvor de sprog, der er i brug, er så ens, at forståelsen ikke hæmmes afgørende, når hver part taler sit eget sprog.

Det er egentlig påfaldende i betragtning af, at sådanne situationer må forekomme mange steder i verden, ikke blot i grænseegne, men også indenfor de enkelte sprogsamfund, f.eks. når en person flytter fra et dialektområde til et andet.

Der er interessante teoretiske perspektiver i at tage dette område op, både af sprogpsykologisk, sprogsociologisk og strukturlingvistisk karakter.

Det var dog ikke disse generelle synspunkter som var afgørende for den design, vi gjorde for den undersøgelse, hvoraf første del her fremlægges. Det afgørende var at give en sprogvidenskabelig service til vore svenske kolleger. Målet skulle være

(1) at samle viden, som kunne give en korrektere og mere frugtbar forståelse af og indsigt i egen situation. At sammenholde de individuelle erfaringer for at afprivatisere problemerne og diskutere, hvilke mekanismer, der lå bag ved de oplevede problemer.

(2) at kunne anvise strategier til at klare situationernes sproglige krav på bedste måde, og at kunne give råd til nytilkomne

svenske lærere om, hvilket sprog de skulle anvende hvor og hvornår, og om hvilke kundskaber og færdigheder som var mest nødvendige og anvendelige.

Det materiale, vi fremlægger, tilgodeser først og fremmest det første formål.

Vi har kaldt undersøgelsen en interviewundersøgelse. Dette skal ikke forstås på den måde, at vi havde til hensigt at standardisere interviewene efter et bestemt spørgeskema, som skulle følges nøje. Vi havde en huskeliste med for ikke at glemme vigtige spørgsmål, men ellers lagde vi vægt på at få en fri og åben samtale i gang om problemerne, for at få et indtryk af, hvorledes problemerne stillede sig for den enkelte, og for at få synspunkter med, som vi ikke selv havde tænkt på.

Først sendte vi en rundskrivelse ud til alle som skulle interviewes. Brevet redegjorde for formålet med undersøgelsen og indeholdt også en fortegnelse over de spørgsmål, som vi gerne ville diskutere i løbet af samtalen. (Se bilag 1.)

Dernæst gennemførte vi et par prøveinterviews og reviderede derpå vort arsenal af spørgsmål (Bilag 2).

De svenske lærere stillede sig overordentlig positivt til undersøgelsen. Samtalerne blev optaget på bånd og varede ofte et par timer. Vi har indtryk af, at vore samtaler førte til mange andre samtaler i svensklærergruppen, således at de sidste interviewede kolleger har været særdeles velforberedte til vore samtaler.

Vore interviews gennemførtes over ret lang tid. Fra foråret 1976 til foråret 1977. Vi har ikke forsøgt at systematisere de svar, vi har fået, hverken efter hvor lang RUC-erfaring de bygger på, eller hvilken plads i rækken af interviews, de kom frem på.

Vi skrev derefter udskrifter på kort af hvert enkelt interview, således at forskellige synspunkter og erfaringer kunne sorteres i forskellige kategorier til diskussion og bearbejdelse.

Ved transkriptionerne foretog vi en let sproglig bearbejdelse for at tekststykket skulle kunne forstås, når den blev løst fra sin sammenhæng i samtalen. I forlængelse af dette princip har vi i de fremlagte citater slettet interviewerens spørgsmål, og oversat blandingssprog til henholdsvis dansk og svensk alt efter det sprog, vi anvender i vedkommende afsnit af rapporten.

Blandingssprog forekommer selvsagt næsten udelukkende i interviews foretaget af NH; vi bringer et eksempel i Bilag 1.

Vi finder ikke den fremstillingsform forbilledlig, men praktisk, og vi har stadig vort primærmateriale intakt.

Rapportskrivningen er sket i to omgange. På grundlag af de syv første interviews skrev UT en preliminær rapport (Teleman 1977), som bl.a. havde til formål at være grundlag for en diskussion med gruppen af svensklærere om hele problemkomplekset og vores måde at fremstille de indhentede erfaringer på.

Vi holdt et sådant møde, da alle var blevet interviewet og fik på den måde yderligere værdifulde synspunkter frem til denne rapport.

Vor arbejdssituation har været sådan, at vi ikke har kunnet sammenskrive denne rapport før halvandet år efter afslutningen af interviewrækken. Af praktiske grunde har UT taget sig af størstedelen af skrivearbejdet. Sprogvalget i teksten viser, hvem som har skrevet hvad. Men for indholdet i rapporten i dets helhed svarer NH og UT i fællesskab.

Vi er opmærksomme på, at den valgte fremstillingsform afspejler et tillidsforhold mellem os og de primære modtagere, de svenske lærere på RUC. Det er ikke umiddelbart muligt at gå vort materiale efter og dermed tage stilling til, hvilke generalisationer det kan bære, og hvor anvendelige de synspunkter, vi fremsætter, kan være i andre lignende sammenhænge. Alligevel tror vi, at rapporten kan være af interesse for de stadig flere skandinaviske fremmedarbejdere i de skandinaviske lande. Naturligvis specielt for den type, vi har arbejdet med her, akademikere og sprogarbejdere, en socialt højtprivilegeret gruppe, der på forhånd er vel forankret i deres modersmål og vant til at kommunikere på fremmede sprog. Det gælder ikke blot svenskere i Danmark, men også danskere i Sverige. Men måske kunne det også være af interesse for andre typer af nordiske fremmedarbejdere at få at vide, hvorledes og hvor godt et tillempet blandingssprog kan fungere selv under de mest krævende betingelser, og at personer fra en højprestigegruppe kan anvende blandingssprog uden at sætte deres prestige overstyr.

2 OM NABOSPROGSFORSTÅELSE DANMARK - SVERIGE

Som baggrund for denne lille undersøgelse af de svenske læreres sproglige situation på RUC har vi ikke foretaget nogen dybtgående gennemgang af tidligere forskning om interskandinavisk kommunikation, men vi finder det naturligt dels at give en generel karakteristik af nyere behandlinger af emnet dels at fremlægge nogle udvalgte resultater fra de nyeste undersøgelser.

Først vort forsøg på en mere generel karakteristik.

Beskæftigelsen med vort emne i nyere tid synes

(1) i høj grad at bero på eller forholde sig til en skandinavistisk ideologi, der gang på gang desværre er afsløret som netop ideologi, når der skulle træffes realpolitiske beslutninger, men som stadig sætter sig igennem f.eks. i forslag om en fællesnordisk ortografi eller den skamfølelse, der rammer mange, når de ikke uhindret kan samtale tværs over de nordiske grænser.

(2) i høj grad at foregå i offentligt regi, opmuntret og støttet af politiske og administrative instanser, dels i sprognævnene (nu også i det nordiske sprognavn), dels i undervisningen, som led i universitetsstudierne i modersmålet, dels i forsøg med fællesskandinaviske udsendelser i radio og TV.

(3) i høj grad at koncentrere sig om envejskommunikation og dermed at søge at beskrive og opdyrke receptive færdigheder: høre- og læseforståelse, mens de produktive færdigheder, når de overhovedet inddrages, har at gøre med en vis oplæsningsfærdighed som støtte for undervisning i høreforståelse.

(4) i høj grad at satse på standardsprogene i deres offentlige form, mens samtaleprog, hverdagssprog, dialekter og andet ikke offentligt sprog holdes uden for studiet af den interskandinaviske kommunikation, ligesom de "skandinaviske" varianter af vore modersmål, mange af os mere eller mindre bevidst benytter os af, når vi taler med vore nabofolk.

(5) i høj grad at sigte på meget generelle træk, som er umiddelbart anvendelige i forbindelse med massekommunikation, dvs. dels generelle forskelle på sprogsystemerne, dels unuancerede attituder til nabofolkene og deres sprog.

Sammenfattende kunne man sige, at bestræbelserne synes at koncen-

trere sig om at kortlægge og afhjælpe hindringer for etableringen af et nordisk sprogligt fællesmarked, såvel indenfor talt som skrevet sprog, men i alle tilfælde således at der er tale om envejskommunikation på standardsprog til det store massepublikum.

Det er dog nok værd at lægge mærke til en række af disse forskningsresultater som baggrund for forståelsen af de svenske læreres situation på RUC.

Den vigtigste nyere undersøgelse er foretaget af Øivind Maurud og publiceret under titlen: Nabospråksforståelse i Skandinavien (dvs. Danmark, Norge og Sverige) i Nordisk Utredningsserie 1976:13. Maurud bringer også en oversigt over tidligere forskning. Her mangler dog en redegørelse for Gallup-SIFOs resultater, der var publiceret i samme serie NU 1973:4. Stig Örjan Olsson forbereder en større oversigt, hvoraf en forløber er trykt i Mål & Måle 1977:1 pag. 19-25.

Alle undersøgelser viser, at kommunikationsmulighederne er dårligst mellem danskere og svenskere. Det viser tre attitude-undersøgelser, hvoraf den tredje også tester, om forventningerne passer med virkeligheden. Det gør de. Men lad os se, hvordan de gør det, og hvorledes de forskellige forskere forklarer det.

Omkring 1950 undersøgte professor Einar Haugen fra Harvard (US) en række danske, svenske og norske personers egen vurdering af deres nabosprogforståelse, sammenholdt med en hel række andre spørgsmål. Undersøgelsen havde fra et sociologisk synspunkt et meget primitivt design, (spørgeskemaerne blev udsendt gennem en ikke-neutral instans, Foreningen Norden, til informanter udvalgt efter Rigstelefonbogen og Den blå Bog/Vem är Vem, endvidere var der ikke identiske opfølgningsprocedurer i de tre lande) hvad Haugen ganske klart redegør for, men artiklen rummer de fleste af de synspunkter, der siden er rejst, og den begrænser sig ikke til de receptions- og massemediesynspunkter, som præger de senere to store undersøgelser. Endelig er artiklen krydret med lystige anekdoter om pudsige misforståelser mellem nabofolkene.

Haugen deler sit spørgsmål om sprogforståelse op i to. For at få noget at vide om forudsætningerne fra skole etc. spørges

først: Da De møtte en svenske (osv.) for første gang, hvor godt kunne De forstå ham?

	Slet ikke	Med stor vanskelig- het	Måtte høre intense etter	Alt unn- tagen en- kelte ord	For- stod alt	Intet svar
	%	%	%	%	%	%
Dansker forstod svensk	1	32	38	16	2	10
Dansker forstod norsk	0	7	14	58	14	6
Nordmenn forstod dansk	0	15	41	32	10	3
Nordmenn forstod svensk	0	5	13	64	12	6
Svensker forstod dansk	2	37	31	19	4	7
Svensker forstod norsk	0	2	7	63	24	4

(Fra Haugen, 232.)

Dernæst spurgte Haugen: Forstår De nå dansk (osv.) tale uten vanskelighet?

Her var kun tre svarmuligheder: Nej, ja og nogenlunde.

Haugen ser bort fra dem, der svarede nogenlunde og registrerer procenterne af ja og nej. Vi citerer blot forholdet svensk-dansk her:

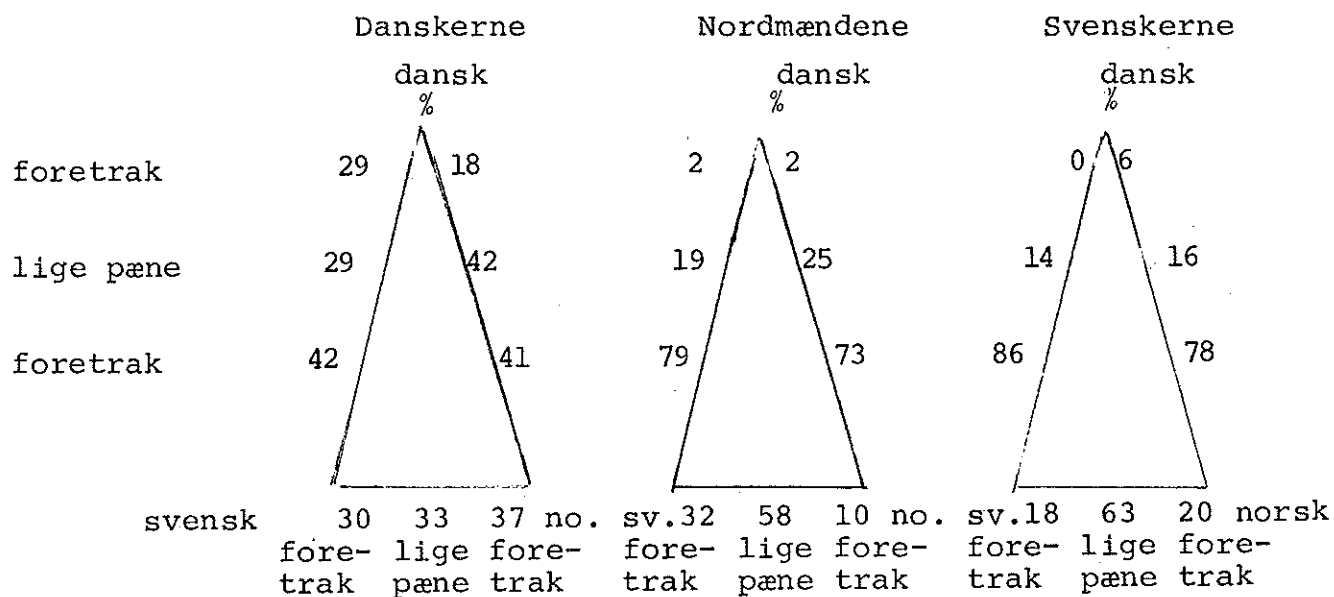
Af svenskerne svarede 28% nej og 44% ja til at forstå dansk.

Af danskerne svarede 20% nej og 40% ja til at forstå svensk.

Haugen har også bedt sine informanter om oplysninger om deres profession og socialstatus. Han konstaterer, at det først og fremmest er bønderne, der ikke forstår nabosprogene, mens akademikerne klarer sig fint.

Et tredje spørgsmål: Når De snakker med dansker (osv.), hvor godt forstår danskere (osv.) Dem? blev besvaret, som man kunne forvente ud fra det foregående.

Det mest provokerende resultat fik Haugen ud af flg. spørgsmål: Hvordan liker De lyden af dansk (osv.) sammenlignet med norsk (osv.)? sammenlignet med svensk (osv.)?

(Fra Haugen, 235.)

Danskerne foretrækker ikke deres eget sprog, sådan som nordmænd og især svenskerne gør det!

Haugen forklarer dette ved Danmarks stadigt faldende prestige internationalt, og Sveriges tilsvarende stigende. For 500 år siden var det helt anderledes.

Mens Haugens undersøgelse skal ses i forbindelse med Haugens virke som professor i nordiske sprog ved Harvard og hans socio-lingvistiske forskning i emigrantsprog m.v. er den næste undersøgelse et bestillingsarbejde fra Nordisk Råd.

Den blev publiceret i Nordisk Utredningsserie 4/73 under titlen: Den nordiska allmänheten och det nordiska samarbetet 1973, Attitydundersökning. Undersøgelsen omfatter meget andet end netop sprogforståelsen, hvilket er en stor fordel, da det derved bliver muligt at relatere scores for vurdering af egen sprogforståelse til scores for andre attituder hos informanterne. Undersøgelsen udførtes af professionelle institutter i de respektive lande, i Danmark Gallup i Sverige SIFO. Derfor kalder vi undersøgelsen SIFO-Gallup.

SIFO-Gallups undersøgelse er, hvad angår udvalg af informanter, klart Haugens overlegen. Men det ville unægteligt være betryggende at vide, hvad informanterne har ment med deres ja eller nej til spørgsmålene: Kan Ni förstå danska/svenska, när det talas? (Se tabel s.).

Stig Ørjan Olsson fremhæver med rette i sin oversigt (Mål & Måle 1977:1 pag. 21-22), at den tilsvarende ja-score vedr. forståelse af islandsk i Danmark, Finland, Norge og Sverige på henh. 7,7%,

SIFO-Gallup	Variabel	Specifikation	Kan Ni förstå när det talas?	Kan Ni förstå svenska när det talas?
pag.			Sverige % ja	Danmark % ja
169	Total	0	47	77,6
170	Alder	18-24	45,8	87,2
		25-49	54,9	83,5
		50-75	42,2	69,2
171	Kön	Man	49,9	81,6
		Kvinna	44,1	73,8
172	Bostadsort	Storstäder	56,7	87,8
		Övr. städer	43,3	77,2
		Landskommun	43	69,9
173	Utbildning	Hög	61	97,4
		Låg	43,4	76,1
174	Region	Götaland/Sjælland	55,7	82,7
		Svealand/Fyn	43,1	76,3
		Norrland/Jylland	30,5	71,9
175	Socialgrupp	Hög	53,1	84,3
		Låg	35,7	75,7
176	Behov av In- formation om Norden etc.	Högt	52,3	93,6
		Medium	47,3	83
		Lågt	39,7	69,8
177	Interesse f. vad som hän- der i nor- diska länder	Högt	50,1	83,8
		Lågt	38,8	69,5
178	Kunskap om Norden	Låg	37,1	68
		Medium	45,5	80,9
		Hög	56,8	87,6

179	Kontakter med andre nordiska länder via re- sor, massmedia och fören.	Få Medium Många	24 41,3 68	60,4 85 92,7
180	Attityder till nordiskt samar- bete	Låga Medium Höga	35,3 46,1 50,6	66,3 81,6 89,9
169	Total	0	47	77,6

2,3%, 8,7% og 9,5% ville implicere, at ca. 1,5 millioner skandinaver forstod islandsk. Dette kan kun stemme med virkeligheden, hvis disse islændere har talt et "skandinavisk" evt. med islandsk akcent.

Når SIFO-Gallups resultater måske kan virke mere tillidsvækkende end rimeligt er, skyldes det utvivlsomt, at de bekræfter det almindelige indtryk af forholdene, og ikke mindst at tabellerne viser den forventede korrelation med informanternes socialstatus, uddannelse og interesser. For at benytte Ulrich Ammons terminologi: der er en betydelig sammenhæng mellem den regionale kommunikationsradius og de erhvervssproglige færdigheders omfang (Ammon: Indføring i Sociolingvistik, Kbhv. 1977, pag. 50).

Men skal vi ellers fæste lid til SIFO-Gallups undersøgelse, må vi sige, at de svenske lærere på RUC har haft grund til at forvente, at der ikke ville være problemer med at blive forstået, men måske med at forstå.

RUC-befolkningen hører i alle tilfælde til de kategorier, som har den højeste score, når det gælder egen vurdering af evnen til at forstå svensk (idet høj uddannelse = studentereksamensniveau, høj social status = ikke-arbejder).

Man kan vel sige, at i følge SIFO-Gallup kan man forvente, at højst 10% af RUC-befolkningen skulle have problemer.

Derimod er det nok vigtigt at notere sig fra andre tabeller i SIFO-Gallups rapport, at netop de kategorier, som udgør flertallet af RUC-befolkningen, prioriterer nordisk samarbejde lavere end andet internationalt samarbejde, (Tabel 97-108).

I 1975 publicerede Øivind Maurud en eksamensopgave fra Pædagogisk Inst. ved Oslo Universitet. Den har en vis tilknytning til det nordiske NOVU-projekt (TV-udsendelsen Familiedans) og blev optaget i Nordisk Utredningsserie 1976:13. Forskningskronologisk er Mauruds undersøgelse parallel med SIFO-Gallups, idet Maurud ikke benytter resultaterne fra denne.

Mauruds undersøgelser adskiller sig fra de to andre undersøgelser derved, at han forsøger at måle også den faktiske kompetence, og endda såvel i tale og skrift, men kun de receptive færdigheder. Han bliver derved i stand til at måle, i hvor høj grad vurdering af egen kompetence stemmer overens med den faktiske kompetence. Til undersøgelsen benyttede Maurud et udvalg af værnepligtige i Norge, Danmark og Sverige, som han klassificerer efter

uddannelsesniveau. (Fra tabellen er fjernet oplysninger vedr. Norge og norsk).

Tabell 13.10 Medianen for den totale test for ulike utdannelsesgrupper, og korrelasjonene mellom utdanning og skåre på testen (Pearson's produkt-moment korr.).

	Folke skole	Ungdoms- skole	Real- skole	Gymnas.	Uni- versi- tet	To- tal	r.
Dansk skriftspråk i Danmark	84.50	88.70	89.25	89.00	90.00	88.17	.54
Dansk talespråk i Danmark	79.00	81.00	88.83	87.00	88.00	84.50	.49
Svensk skriftspråk i Danmark	53.00	62.00	74.25	84.00		62.00	.59
Svensk talespråk i Danmark	23.50	41.00	72.50		71.00	38.50	.64
Dansk skriftspråk i Sverige	50.00	62.17		82.50	77.00	62.00	.28
Dansk talespråk i Sverige	16.25	14.25		29.00	43.25	20.50	.73
Svensk skriftspråk i Sverige	84.75	88.33	89.50	89.60	88.00	88.50	.45
Svensk talespråk i Sverige	81.00	82.75	80.00	85.00	89.00	83.17	.37

Som det fremgår af tabellen har Maurud som kontrol testet også informanternes forståelse af deres eget modersmål, og dermed også den højst opnåelige score i nabosprogstesten for de aktuelle grupper af informanter. Sådanne kontrol-tests er nyttige til oplysning om testinstrumentets anvendelighed og gruppernes repræsentativitet. Det viste sig bl.a. at nordmændene forstod den talte svenske tekst bedre end svenskerne selv gjorde. Ørjan Olsson forklarer dette med, at teksterne oprindeligt var konciperet på norsk, og derefter oversat til svensk (Mål & Måle 1977:1 pag. 24a).

Testningen var - ved videreudvikling af et testdesign udarbejdet af Allan Berthelsen ved danskundervisningen i Sverige - fordelt på dels læseords- og høreordstest efter udfyldningsprincippet, dels indholdsspørgsmål til den skriftlige eller mundtligt forelagte tekst. Ved mundtligt skal her vel at mærke forstås: båndafspilning af en oplæst skriftsprogstekst. Maurud tester altså ikke informanternes dialogiske kompetence, som adskillige af

Sammenstilling af de tre undersøgelser. Egen vurdering af sprogforståelse fordelt over tre grader efter Maurud Tab. 13.7 med Haugens tal i () efter Haugen pag. 233. Vurdering i to grader SIFO-Gallup: Ja- og nej % pag. 169, samt endelig samplerscores i % fra Mauruds målinger af den faktiske sprogforståelse, Tab. 14,1.

	Vanskelig	Middels	Lett	%-ja (Sifo)	Målt (Maurud)
Svensk skriftsprog i DK	49,4	36	14,6		68,9
Svensk talesprog i DK	45,2(20)	39(40)	15,8(40)	77,6	42,8
Dansk skriftsprog i S	66,1	26,2	7,7		68,9
Dansk talesprog i S	73,2(28)	22,6(28)	4,2(44)	47	22,8

Produktmomentkorrelationskoefficienterne mellem vurderet og målt sprogforståelse på hele Mauruds materiale (altså ikke specifikt efter uddannelsesniveau) er flg.

Svensk skriftsprog i Danmark	+ 0,60
Svensk talesprog i Danmark	+ 0,51
Dansk skriftsprog i Sverige	+ 0,49
Dansk talesprog i Sverige	+ 0,60 (Maurud Tabell 13.8)

såvel Mauruds som SIFO-Gallups informanter kan have tænkt på, da de tog stilling til deres kompetence i at forstå talt nabo-sprog.

Når man sammenholder resultaterne fra de tre undersøgelser af "egen vurdering af sprogforståelse" kan man nemt blive lidt skeptisk overfor værdien af interviews med så få svarsalternativer. Vi kan illustrere det med et lille regneeksempel.

Hvis informantgrupperne for de undersøgelser, Mauruds og SIFO-Gallups havde været identiske, hvad de jo ikke er, måtte man have konstateret, at en betydelig del af de informanter, der anser henholdsvis dansk og svensk for "vanskeligt", ikke desto mindre har svaret "ja" til, at de forstod vedkommende sprog.

Sammenligningen havde været lettere, hvis Maurud havde opereret med et mere differentieret sæt svarmuligheder i tab. 13.7. Nu er Mauruds opstilling i tab. 13.7. faktisk forenklet i forhold til hans primærmateriale, idet "vanskeligt" i 13.7. dækker to kategorier af svar på spørgsmålet om, hvor meget de forstod.

Maurud 13.6

	Ingen- ting	Meget lidt	En hel del	Alt mi- nus enkel- te ord	Alt
Svensk skrift i DK	4,9	44,5	36	14	0,6
Svensk tale i DK	4,3	40,9	39	14	1,8
Dansk skrift i S	10,1	56	26,2	6,5	1,2
Dansk tale i S	13,1	60,1	22,6	3,6	0,6

Men selv med denne større differentiering falder skellet mellem "ja" og "nej" midt i en gruppe, nemlig gruppen af dem, der forstår "meget lidt". For svensk tale i Danmark må vi skønne, at de 40,9%, der forstår "meget lidt", skal deles i 18,1% nej-sigere og 22,8% ja-sigere. For dansk i Sverige, at de 60,1%, der forstår "meget lidt", skal deles i 23,9% nej-sigere og 36,2% ja-sigere. Skønt vi nok kan konkludere, at et "ja" eller "nej" hos SIFO-Gallup ikke er meget oplysende, må det være tilladt at sige, at informanterne har strakt sig vidt for at give et imødekommende svar. Svenskerne har tilsyneladende strakt sig videre end danskerne. Denne imødekommenhed afspejler uden tvivl et meget væsentligt træk: Vi forstår jo hinanden i Norden. Det ville da være en skam hvis vi ikke gjorde det!

På den anden side må man konstatere, at tendensen i de to nyere undersøgelser er den samme: Svenskerne har meget små forventninger til deres muligheder for at forstå dansk, mens danskerne har noget større håb om at kunne forstå svensk. Og vigtigere, at Maurud beregner en betydelig positiv korrelation mellem vurderet og målt sprogforståelse (Maurud Tab. 13.8).

Men i begyndelsen af 1950-erne nåede Haugen et andet resultat: forventningerne om forståelse var generelt højere, og den var stort set symmetrisk. Hvordan skal det forklares?

Selvom det er nærliggende helt at underkende Haugens materiale (jf. ovf.) må man dog tage i betragtning, at der er sket meget siden begyndelsen af 50-erne, som kunne forklare, at de nyere undersøgelser viser et mere asymmetrisk forhold.

Der er nu TV-dækning i hele Norden. Alle undersøgelser viser, at svensk TV ses mere i nabolandene end nabolandenes i Sverige (Maurud Tab. 13.5, SIFO-Gallup pag. 229). Det samme asymmetriske forhold findes hvad angår radiolytning (Maurud Tab. 13.4 og SIFO-Gallup pag. 193-216), læsning (Maurud Tab. 13.3, SIFO-Gallup pag. 253-312) og rejser inkl. opholdets varighed (Maurud Tab. 13.1-2 og SIFO-Gallup pag. 313-324).

Kun hvad angår TV er svenskerne undskyldt. Svensk TV dækker en meget større del af Danmark end dansk TV dækker af Sverige. Det vil vise sig, om satelliten hjælper på seervanerne? Og om den vil hjælpe på sprogforståelsen, når udsendelserne bliver tekstet?

Der er næppe tvivl om, at svensk TV har sin del af æren for de gode, vurderede og målte resultater i Danmark. Det kunne forklare, at resultaterne vedr. forståelsen af svensk i Danmark ikke er blevet så meget ringere i Mauruds og SIFO-Gallups materiale, selvom der i disse undersøgelser blev brugt et rigtigere antal informanter fra de lavere sociale lag, end Haugen kunne præstere.

Derimod er der næppe grund til at tro, at der er sket ændringer i sprogenes prestige overfor hinanden. Det rige efterkrigstids Sverige er stadig Nordens førende samfund, og svenskerne kan som andre større folk forvente, at repræsentanter for mindre folk skifter sprog for deres skyld. Haugen viste, at sådanne holdninger har en parallel i folkenes vurdering af deres modersmåls vellyd i forhold til nabosprogenes. Maurud gentog Haugens spørgsmål fra 50-erne: Hvordan synes du xxxxx lyder sammenliknet

med xxxxxxxx ? Resultaterne blev stort set de samme som den gang (Maurud Fig. 13.1-3, hvor der dog må være en fejl i 13.3, jf. pag. 141).

Det er således ikke svært at mobilisere forklaringsmuligheder til, at svenskerne har det så svært med dansk talesprog. Dermed er blot ikke sagt, at vi har fat i alle forklaringsmuligheder, og at dem vi har, er rimeligt afvejet mod hinanden.

Maurud, der er pædagog og ikke lingvist eller nordist, bygger de hypoteser, han vil teste, op på referater af sprogvidenskabelig litteratur. Vi må som sprogfolk erkende, at han kunne have haft brug for mange undersøgelser, som ikke foreligger endnu, ja som endog ikke er i gang. For blot at nævne et eksempel: ordfrekvenser. Maurud må støtte sig til Noesgaards gamle optællinger over frekvenser i danske skolestile, når han sammenligner med f.eks.

svensk, der har store dataoptællinger af frekvenser i avissprog. Selvom de undersøgelser, vi har refereret, peger på, at ikke-sproglige træk spiller en væsentlig rolle for sprogforståelsen, kan vi dog ikke akceptere, at det sidste ord skulle være sagt om de såkaldt "rent-sproglige" træks betydning for en vellykket naboforståelse, afvejet overfor diverse attituder.

Som sagt ovenfor søger den her behandlede forskning stort set kun at løse problemer indenfor massekommunikation. De spørgsmål man så abstrakt stiller, kunne lidt maliciøst omskrives til:

1. Ville du lukke for dit TV-apparat, hvis der kom en udsendelse på dansk/svensk/norsk?
2. Hvor meget ville det hjælpe, hvis udsendelsen var teksten på dansk/svensk/norsk?

Og det er jo nyttigt at få svar på. Man kan endda sige, at den anvendte spørgeform til det givne udvalg af informanter netop giver den umiddelbare reaktion, som der er brug for i sådanne sager, og som der i hvert fald var brug for, da man skulle tage stilling til det nordiske satellit-projekt.

I den situation, vi beskæftiger os med, de svenske læreres på RUC, er valgsituationen en helt anden. TV-seerens valg: at tænde eller slukke for sit apparat, har vi kun sjældent en parallel til, selvom den forekommer. Oftest er parterne henvist til at finde ud af det sammen. Det er en arbejdssituation, ikke en underholdningssituation. Derfor har vi også brug for svar af en helt anden type, svar der giver plads til erfaring og refleksion over den komplekse situation, man er i som nordisk fremmedarbejder

i Norden. Situationen er beskrevet i mere essayistisk form i f.eks. Ahnlund (1976) og Nordenstam (1975).

Hvad angår de generelle attituder f.eks. er situationen dobbelttydig. De svenske lærere er nok som lærere i en overordnet position, men som fremmedarbejdere er de samtidig i en underordnet position, og under alle omstændigheder ville de ikke kunne forlange, at deres studerende begyndte at tale svensk.

Derfor er de svenske læreres valgmulighed ikke at tænde eller slukke, at tie eller tale, at tale dansk eller svensk af karsken bæl, men at tilpasse deres sprogbrug efter situationen. De er ikke som TV-folket bundet til standardsproget. De er tvunget til at forstå og blive forstået.

3 OM RUC OG DE SVENSKE LÆRERE PÅ RUC

Et universitet er en sprogarbejdsplads, hvor den såkaldte virkelighed og menneskets forhold til og i den beskrives og diskuteres i sproglig-symbolsk form efter særlige regler, og hvor unge mennesker uddannes til at videreføre dette arbejde. Derfor spiller sprogbeherskelse en stor rolle i et universitetsmiljø, ja man kan dårligt forestille sig noget enkelt miljø, hvor sproget spiller en større rolle.

Men sproget bruges altid i konkrete situationer og med bestemte hensigter. Derfor er det nødvendigt at give en skitse af RUC-miljøet og dets særegne træk, måske med særlig vægt på de forhold, der må virke fremmed for en svensk akademiker.

RUC er ikke noget almindeligt dansk universitet, men et forsøgsuniversitet, hvor en række utraditionelle sproglige arbejdsformer gennemprøves i forsknings- og uddannelsesprocessen. Man finder nok på RUC forelæsninger, kurser og eksaminer som på andre universiteter, men det er andre arbejdsformer, der er de bærende i strukturen.

Undervisningen på RUC er organiseret i "huse", dvs. fysisk administrative enheder, hvor ca. 60 studerende har deres daglige arbejde under vejledning af 5-6 lærere, der bistås af en sekretær. Lærerne har deres kontorer i huset, og det forventes, at de tilbringer det meste af ugen dér. De studerende har hver især en arbejdsplads i et grupperum sammen med 5-7 andre studerende, der sammen - i forløb på et halvt eller helt år - udarbejder et "projektarbejde" under vejledning af én eller flere lærere. En gruppe studerende har vejledningssmøde en gang om ugen med deres vejleder, hvor man drøfter skriftlige oplæg fra de studerende eller skriftlig kritik fra læreren, eller omvendt. Men lærere og studerende har oftest kontakt med hverandre mange gange i ugens løb. Blandt andet på det ugentlige plenummøde i huset, hvor husforsamlingen efter one-man-one-vote-princippet afgør en række sager, som er henlagt til beslutning på dette niveau fra Studienævnet.

En lærer på RUC kan således ikke reservere sig overfor sine husfæller, men må være parat til at omgås alle i huset i mange forskellige situationer, og udfra mange forskellige positioner: som kammerat ved opvask og oprydning, som ligeberettiget husmedlem ved husmøderne, som medmenneske og voksen i personlige

samtaler, som faglig vejleder og hjælper i projektarbejdet, som kursuslærer i traditionelle lærerrolle, som debattør i faglige og politiske diskussioner - det sidste ikke mindst om RUCs egen placering i de politiske storme, som eksaminator ved eksamen, og endelig som kollega i husets lærerkorps i ledelses- og planlægningsarbejde.

Den del af en RUC-lærers arbejde, der er skildret her, vi kan kalde den det husinterne liv, er meget belastende, fordi man som lærer på godt og ondt er udleveret til de kolleger og studerende, man kommer i hus med. Den nære menneskelige kontakt er på en gang meget givende og meget udmattende, således at lærere ofte må indskrænke deres normale omgangskreds kraftigt og mister kontakten med venner og kolleger uden for deres hus, også med landsmænd.

Det er på denne baggrund man må forstå en svensk kollega, der siger:

Svenskerne føler sig som en gruppe, og opfattes som en gruppe, men fungerer ikke som en gruppe.

Inden vi går over til at præsentere andre RUC-funktioner, som de svenske lærere indgår i, vil det nok være rimeligt med lidt flere realoplysninger om RUC og dets lærerkorps.

Der er på RUC ansat ca. 150 lærere, oprindeligt fordelt over de tre hovedområder, som centeret dækker: samfundsvidenskaber, humanistiske videnskaber inkl. psykologi, og naturvidenskaber. I dag er lærerne fordelt over et langt større antal institutter, idet hovedområderne ikke længere fungerer som administrative enheder.

Af disse ca. 150 lærere er ca. 20 svenske af fødsel, hvortil kommer nogle af dansk fødsel, der har fået deres akademiske uddannelse i Sverige.

Den største koncentration af svenskere er indenfor de samfundsvidenskabelige fag. Det gælder stadigvæk, skønt en hel del af de interviewede er rejst, og ny er kommet til. Af de interviewede er én humanist (mediesociolog), én naturvidenskabsmand (biolog). Resten er samfundsvidenskabsmænd eller kvinder, hvoraf fire underviser i historie og samfundskundskab, fire i forvaltning og to i socionomi. De to interviewede, der har forladt RUC, er begge sociologer.

Den svenske gruppe er den største gruppe af udenlandske lærere ved RUC. Efter antal følger den tyske, den angelsaksiske og den norske. Det er vigtigt at bemærke, at ikke én af disse udenlandske

lærere er ansat, netop fordi de stammer fra vedkommende fremmede samfund, men fordi de er fagfolk, foretrukket efter faglige bedømmelser på lige fod med andre ansøgere. RUCs ledelse har lagt vægt på at annoncere efter lærere i udenlandske aviser og tidskrifter for at etablere et internationalt forskningsmiljø.

Undertiden har man dog også gjort en dyd af nødvendigheden, fordi der ikke var kvalificerede fagfolk at få i Danmark, eller fordi de, der var, ikke havde mod til at knytte deres skæbne til det meget stormomsuste forsøgsuniversitet.

Den sidste bemærkning fører os tilbage, hvor vi slap, ved RUC-lærernes aktiviteter. Ved siden af de husinterne arbejdsforpligtelser er der en række huseksterne. De har at gøre med arbejde i centerets styrende, kollegiale organer og udvalgsarbejde under disse, f.eks. i faglige bedømmelsesudvalg ved ansættelser og forfremmelser. Men de har også at gøre med de periodevis meget hyppige universitetspolitiske møder, hvor RUCs fremtid drøftes i ofte meget stormfulde debatter med deltagelse af alle kategorier af centerbefolkningen. På disse møder, der ofte sammenkaldes og ledes spontant, kan der være tale om store stemnings-skift, alt efter hvilke grupperinger der møder mest talstærkt op, og det kan undertiden knibe med, at føre de sommetider lidt drastiske beslutninger ud i livet.

De mange møder på RUC, og måske mest de sidstnævnte er det træk de fleste svenske lærere hæfter sig ved, når vi har spurgt dem om, hvad de fandt anderledes her i Danmark i forhold til deres svenske miljø. Selvom deres reaktioner kan minde om udtalelser fra nye, danske kolleger, er det næppe tilfældigt, at svenskerne, som er vant til det meget velorganiserede og centralistiske svenske universitetssystem må undres og undertiden forarges. Vi bringer en række citater:

Vi (dvs. vi svenskere) har en vis form for mødeteknik. Vi skal komme frem til en beslutning og en konkret stillingstagen, som er forpligtende. Her (dvs. på RUC) sidder man og snakker løseligt inden man kommer til en beslutning, hvis man kommer til en beslutning overhovedet.

Det tager lang tid for danskere i møde at komme frem til væsentligheder, så man må selv køre med en saglig stil, fordi den danske model føles som spild af tid.

Man sidder i møder ustandseligt og snakker som bare helvede uden at træffe præcise beslutninger, og hvis man gør det, bliver de aldrig ordentligt ført ud i livet.

Desværre har vi ikke et citat, der belyser de smukke idealer om den totale enstemmighed, der ligger bag de langstrakte debatter, og som måske kan forekomme fremmed for folk, der er vant til flertalsafgørelser i mere formelt organiserede forsamlinger. Men vi kan slutte dette afsnit med et citat fra en svensk kollega, der har blik for en svaghed, bag hvilken der næppe ligger smukke idealer:

Man intervernerer mere (i Danmark), bryder ind i de formelle forretningsgange, ikke bare skriftligt. Og hvad gør man så ikke i telefonen!

4 VILKET SPRÅK ANVÄNDER DE SVENSKA LÄRARNÄ I TALAD KOM- MUNIKATION PÅ RUC?

Valet av språkbruk varierar från lärare till lärare, från situation till situation. Ingen svensk lärare talar ren svenska på centret. De språkbruk som kommer till användning skulle kunna indelas på följande sätt:

- (A) Svenska
- (A/B) Svenska med större eller mindre inslag av danska ord med svenskt eller starkt modifierat danskt uttal ("skandinaviska")
- (B) Danska (med mer eller mindre utpräglad svensk accent)

Språktyperna är givetvis inte klart avgränsade. (A) är i princip ett språk som man utan blygsel skulle kunna använda i svensk miljö. Det kan innehålla danska ord, men dessa har i så fall en tydlig namn- eller citatprägel. Det rör sig om ord som betecknar element i vissa givna danska strukturer och som därför inte har någon naturlig svensk översättning, t ex basisuddannelsen, forskningsudvalget. I en del fall kan det vara svårt att skilja (A) från (A/B). Man kan inte veta om ett ord som vejleder i st f vægledare används därför att det har innehållskomponenter, av denotativ och konnotativ art, som gör att den svenska motsvarigheten inte känns som en ekvivalent översättning, eller om ordet bara används av slentrian eller som en service åt danska samtalspartners.

Språktyp (A/B) "skandinaviskan" skulle däremot uppfattas som kraftigt danismpräglad i Sverige. Här förekommer det flera eller färre danska ord eller ordformer som mer eller mindre närmar sig danskan. Man säger forskellige i st f olika, samfund i st f samhälle, fælles i st f gemensam, man hakar på ikke där en svensk skulle säga exempelvis va. Ibland är det bara små men ändå entydiga justeringar i dansk riktning som man företar: synspunkt, erfaring, bygning, adskillige. Uttalet i sådana inkorporerade ord varierar från regelrätt svenskt läsuttal (vanligast) till ett någorlunda hyggligt

danskt normaluttal. I ett ord som vejleder förekommer både /ej/ och /aj/, både acc 1 och acc 2. Oftast används /d/, sällan /ð/. Suffixet -er uttalas i regel som den talande skulle ha uttalat -er i ett svenskt ord som lager, d v s vokalen är ä- eller ö-haltig och r är främre eller bakre eller vokaliseras alltefter den talandes svenska uttalsvanor. Sällan hör man suffixet vokaliserat till /ɔ/. En av kollegerna slopade en tid generellt alla acc 2 när han talade till danska kolleger eller studerande. Annars är det konstitutiva draget för (A/B) att svenska ord byts ut mot danska, medan uttalssystemet är så gott som intakt.

Några av de intervjuade har lagt märke till att de tenderar att välja svenska ord som man vet har danska motsvarigheter. Därför kommer ord som spörsmål, bruka, mena, den slags, icke att få ökad frekvens på bekostnad av fråga, använda, anse, den sortens, inte.

Det sista alternativet (B) innebär att man försöker tala ren danska - så bra som möjligt. Man väljer bara danska ord och försöker genomföra danskt uttal i alla avseenden. I (A/B) är de danska orden isolerade öar i svenskt vatten, även om öarna kan ligga väldigt tätt. I (B) är det danska territoriet sammanhängande. Men det är klart, för att fortsätta bildspråket, att man kan märka många svenska sjöar och en terräng som inte alltid verkar helt dansk: det kvarstår en kraftig svensk accent. Det är därför inte säkert att danskarna kan avgöra om de hör (A/B) eller (B). Vad som för dem framstår som en gradskillnad kan för den talande vara en kvalitativ olikhet: i ena fallet avses en om än modifierad svenska, i det andra en så perfekt danska som hon kan åstadkomma.

Både i (A/B) och i (B) påträffas ofta inslag som från dansk synpunkt är felaktiga, t ex grammatiska, lexikalska eller fonetiska övergeneraliseringar. UT:s studenter anmärkte en gång på att han under en period använde det vädjande ikke inte bara i den första av nedanstående exempeltyper utan också i den senare:

Lise bor i Hillerød, ikke?

Lise bor ikke i Hillerød, vel?

Vi ska nu se lite närmare på varför den ena eller den andra språkkoden väljs som grundkod i umgänget med danskarna på RUC. Den radikala lösningen är det bara ett par lärare som försöker genomföra. UT strävar själv efter att använda ren danska när han inte talar svenska. "Som språkvetare hade jag lättare än mina kolleger att teoretiskt tillägna mig den danska fonetiken. Genom min utbildning i nordiska språk hade jag också i övrigt en annan bakgrund som kanske bidrog till att skandinaviskan verkade extra fränstötande. Att läsuttala danska ord på svenska kunde jag bara inte förmå mig till. Resultatet av min strävan är dock inte särskilt imponerande, kanske därför att jag inte gått tillräckligt målmedvetet till verks. Det är trots allt väldigt lätt att slå sig till ro med ett halvbra uttal och med stora luckor i den aktiva ordkunskapen i en miljö där också en moderat skandinaviska är fullt funktionsduglig".

Åtskilliga av de svenska lärarna nämner just likheten mellan svenska och danska som orsaken till att de har så svårt att lära sig danska. Då tänker man dels på att den modifierade svenska som är i svang ändå är så pass begriplig och dels på att det är så svårt att hålla isär två så likartade språk och lägga märke till olikheterna. Inte oväntat har svenskarna språkligt hamnat mitt emellan centrets norsktalande och tysktalande lärare. Den förstnämnda gruppen har i stort sett kunnat behålla sitt språk, medan tyskarna naturligtvis har måst lära sig danska. Det är påfallande att RUC:s tyska koloni har ett mycket bättre danskt uttal än flertalet av svenskarna.

En faktor som har stor betydelse för språktilläggnelsen - detta gäller såväl (B) som (A/B) - är om vederbörande veckopendlar eller om man slagit sig ner i Danmark och ser sin framtid här karriärmässigt och socialt. I det senare fallet ingår man som regel i en dansk miljö också utanför arbetet och man glider lätt över till att identifiera sig med landet och dess språk. Men det är inte en tillräcklig förutsättning för att lära dans-

ka. T o m kolleger som gift sig danskt har måst nöja sig med (A/B) tillsvidare. Men det är likväl klart att man kan iakttaga en gradskillnad: veckopendlarna från Skåne talar genomsnittligt en skandinaviska som är mindre dansk än den som genomsnittligt presteras av dem som bosatt sig på dansk jord.

Ett motiv för andra och UT själv att undvika skandinaviska för att i stället försöka tala ordentlig danska har varit att man på det viset lättare skulle kunna hålla sitt eget modersmål intakt. Många var rädda att skandinaviskan efter en tid skulle vara deras enda språk. Man hade varnande exempel på invandrare som mist sitt eget språk utan att förvärva sig ett nytt. Det är nog tveksamt om detta argument mot bruket av skandinaviskan håller. Det är knappast användningen av mellanspråket i sig som skadar modersmålet utan i stället att man inte samtidigt håller modersmålet levande genom att använda det i tal och skrift. Om (inte) detta villkor är uppfyllt, spelar det sannolikt mindre roll ifall man använder (B) eller (A/B) i muntlig kommunikation med danskarna. Vi återkommer till modersmålets öden i avsnitt 9.

Andra använder samma argument för att inte välja (B): man håller igen med danskan därför att man bestämt sig för att språkligt förbli svensk. Man uttalar de övertagna danska orden sämre än man egentligen skulle kunna. I ett test som gällde uppläsning av danska ord lyckades somliga av de tillfrågade förbättra uttalet efter tillsägelse att anstränga sig, att släppa hämningarna. Man gav flera tänkvärda förklaringar: det krävdes att man skulle komma i stämning för att kunna uttala bättre, man kände sig oförmögen att uttala orden på danska i närvaro av bara en annan svensk, någon sa direkt att det halvdanska uttalet var en naturlig konsekvens av att han i övrigt valt att tala svenska: de danska orden skulle inte passa in om de inte uttalades på modifierad svenska, det skulle låta löjligt, det skulle vara alltför ansträngande att skifta från ett uttalssystem till ett annat. Också en av dem som valt (B) erkände att det fanns en emotionell barriär. Han påstod sig kunna uttala orden bättre, bara han kunde få sig att "bräka".

(Det hör till saken att samma lärare vid omläsningen visserligen överdrev en del skillnader mellan svensk och dansk fonologi men faktiskt inte förbättrade uttalet på någon punkt.)

En svarande karakteriserar sig själv som lite mer reserverad än den och den, som kan tala danska bättre.

Ganska belysande är också följande vittnesbörd som kanske också avslöjar lite manlig språkpsykologi:

Jag vet inte om jag har vågat eller varför jag inte har försökt att tala danska så att det låter danskt... Om jag gör det någon gång, så är det alltid ihop med svenskar, när jag ska berätta något från Danmark. Då kan jag för att färga det uttala det på danska. På något sätt vågar jag bättre när jag är i en grupp svenskar som inte kan danska.

Många av svenskarna skulle utan tvivel kunna tala danska perfekt, men de flesta tycker att det är svårt och är förvånade över att det tar emot mer än när det gäller att tala tyska eller engelska, som man inte har haft några problem med. De manliga lärarna hänvisar ofta till sitt kön. Man har fäst sig vid kvinnliga bekanta som lärt sig språket utmärkt när de bosatt sig här, medan man inte kan nämna något exempel på att en manlig vuxen invandrare kan tala danska någorlunda flytande och korrekt. Förklaringen är förstås socialpsykologisk: kvinnorna ses som insocialiserade i en anpassningsroll, som gör att de snarare smälter in i en ny miljö än försöker göra sina egna regler gällande.

Åtskilliga av de svenska lärarna har gett uttryck för att de blivit tvungna att skruva ner sina ambitioner. Ett exempel:

De första månaderna talade jag tydlig svenska. Men jag var inställd på att ta det stora språnget framåt efter tre månader och börja tala ren danska. Men jag kunde inte klara det. Under vårterminens lopp - jag blev anställd i september - insåg jag att jag måste fortsätta tala svenska men modifie-

ra med danska inslag.

De allra flesta lärarna använder i de allra flesta muntliga konfrontationerna med danskar på centret (A/B).

Här är ett par typiska vittnesbörd:

Det är inte svenska med ett eller annat danskt ord jag talar. Det är lite mera... Accent, satsbyggnad och melodi har jag inte ambitionen att överta. Men det känns ändå inte riktigt som svenska. Det känns som en kompromiss.

Jag talar svenska med inslag av danska. D v s fonetiskt talar jag svenska. Men jag blandar in danska ord. Inte alltid medvetet. Det är en interferens som kommer sig av att jag lever i dansk miljö. Jag har beslutat mig för att inte försöka **lära** mig uttala orden på danska. Jag känner ingen som det har lyckats för. Blandningsspråket är alltså inte medvetet i detalj, men jag vet att jag blandar och jag har ingen önskan att låta bli. Jag tror jag kommunicerar bättre på det viset, jag blir lättare förstådd. Det låter fult och förfärligt - men det är ändamålsenligt.

(Exempel på bruk av (A/B) från intervjun med NH finns utskrivna som bilaga 3.)

Någon kanske frågar varför inte de svenska lärarna håller fast vid sina svenska ord också vid ett danskt univeritet. Lärarna är eniga (eller: så gott som eniga): man håller (A/B) för en nödvändig betingelse om man vill uppnå en rimlig grad av förståelse. Så här säger ett par av de tillfrågade:

Jag är tvungen att blanda in så mycket som jag gör. Annars sjunker förståelsesnivån hos lyssnarna, det märker jag.

De ord jag översätter till danska är bara sådana som jag tror de har svårt att förstå. "Utbildning" är svårt, därför säger jag "uddannelse". Även "olika" kan de ha svårt för att förstå ibland, så jag säger "forskellige".

Men det finns också vittnesbörd som direkt eller indirekt antyder att det är andra krafter med i spelet:

När jag nu använder danska ord, så beror det på att jag bedömer det svenska ordet som svårt att förstå. Tidigare sa jag "arbejderklass" (så!) i st f att säga "arbetarklass", men det gör jag inte nu. Jag blandade alltså in ord som var både frekventa och inte särskilt olika i sin svenska motsvarighet.

Jag vet att jag blandar in uttryck vilkas motsvarighet på svenska kunde förstås. Jag säger kun, även om ni skulle förstå bara, meget även om ni skulle förstå mycket. Jag säger på trods af i st f trots, for eksempel i st f till exempel.

Man lägger ofta märke till hur svenskarna till övermått använder vissa högfrekventa ord som man av en tillfällighet har fäst sig vid. Särskilt påfallande är det om man har fastnat för lätt vulgära uttryck. Sådana danska inslag kan mycket väl förekomma utan att besvärliga centrala innehållsord har översatts till danska. En av de intervjuade talar om bruk av danska idiom som broderier i talet:

Jag blandar in lite idiomatiska uttryck på danska, som jag känner till. Alla broderierna kan inte strykas. Man måste liksom ha vilopunkter i talet. Där sätter man in de danska idiomerna.

När svenskarna säger att de bara modifierar sitt tal för begriplighetens skull, är därför nog deras självförståelse inte helt korrekt. Deras strategier för inblandning av danska ord och uttryck är långtifrån så rationell som man skulle tro

när man lyssnar på de intervjuades förklaringar. Att två samtalar med varandra var och en på sitt språk är alltid en anomali. Det är inte helt malplacerat att tänka på sådana omöjliga samtalssituationer som många försökt arrangera där den ena partnern talar tyska och förstår engelska och den andra talar engelska och förstår tyska. Det verkar inte som om sådana kommunikationsbetingelser i längden fungerar. Det ligger i interaktionens idé att interaktionen ska försiggå på ett språk. Valet av språk betingas av de talandes förväntningar beträffande varandras förväntningar (se t ex Gloy 1975). Men dessa förväntningar präglas bl a av parternas hypoteser om vad motparten kan göra och vad hon vill eller behöver göra. Eftersom svensken inte väntar sig att dansken kan tala svenska, är det naturligt att själv försöka gå till mötes. Men även om danskarna skulle kunna förstå och tala svenska bättre skulle säkert språkvalet gå i danskans favör. Den starkare förväntar att den svagare övertar hennes kod, och den svagare förväntar att den starkare förväntar just detta. I ett annat land är normalt gästen den svagare: man tar seden dit man kommer. Dessutom är RUC en dansk statlig institution, och den danska staten ingår nästan i definitionen av det danska nationalspråket och omvänt. Folk som talar detta arbetsgivarrens språk kan inte förväntas behöva ändra sig.

Svenskens övertagande av danska uttryck är varken i stort eller smått överlagda handlingar. Vi kan kalla det för en mer eller mindre spontan öppenhet eller anpassningsvilja mot danskan. En sådan adaptering av det egna språket behöver inte ens förbättra begripligheten intellektuellt, emotionellt, socialt etc. Den som byter ut om mot hvis (ibland felaktigt) eller den som undertrycker accent 2 i ett för övrigt intakt svenskt uttal blir knappast mera begriplig. Det är en omedveten social gest av underkastelse som danskarna sannolikt inte ens märker.

Självfallet används också svenska (A) på centret även om få eller ens någon brukar (A) som huvudkod annat än i samtal med andra svenska lärare.

Någon säger att svenska duger bra också i samspel med de studerande, bara man talar tillräckligt tydligt. Man hänvisar också till de norsktalande lärarna och studerande på RUC vilka inte har gått över till skandinaviska. Det heter också att studenterna kan ha glädje av att vänja sig vid svenska. Detta är särskilt uppenbart när undervisningen gäller områden där forskningen ligger längre framme i Sverige än i Danmark.

Vi ska se lite närmare på vad det är som bestämmer valet mellan nära nog ren svenska (A) och det mer eller mindre fördanskade (A/B). De flesta tillfrågade säger att de anpassar språket efter vem de talar med. Man talar oftare ren svenska med lärare än med studenter och sekreterare. Somliga motiverar detta med att man utgår ifrån att nordiska akademiker bör kunna förstå svenska.

Men de viktiga orsakerna ligger nog på ett annat plan. Många klagar över att språktyp (A/B) hämmar uttrycksförmågan, klarheten tempot. Man känner sig trög, dum, oskarp, onyanserad. Man ger vältaligt uttryck för det ständiga dilemmat: Ska man tala svenska och göra sin tanke rättvisa men bara bli delvis förstodd, eller ska man tala halvdanska och bli bättre förstodd men vara tvungen att hålla till godo med uttryck som sämre svarar mot meddelandeavsikten? Detta är ett svårt val och många av oss vacklar; en del säger att de har gått tillbaka till att använda ren svenska i alltflera sammanhang där de tidigare uttryckt sig på (A/B), andra är på väg i motsatt riktning såtillvida som de startat med att tala tydlig svenska men nu går in för att tala så mycket danska som möjligt i så många situationer som möjligt; åter andra skiftar strategi från vecka till vecka eller i varje fall från månad till månad.

Det som för användaren av (A/B) upplevs som mest plågsamt är nog känslan för infantilisering. Man väljer högfrekventa och oskarpa uttryckssätt som man är säker på är korrekta i stället för mera pregnanta som man misstänker för att vara svecismer. Några bekännelser må illustrera detta centrala

dilemma:

De flesta danskar är ena väldiga ordekvilibrist-
ter. Man tar nog till sitt eget språk för att
inte känna sig för enkel i tankeutbytet, för
att inte göra ett dumt intryck.

I större församlingar talar jag ofta svenska, därför
att man är osäkrare på danska och också därför att
man har en känsla av att det låter lite löjligt
när man talar det, eftersom man vet att man har en
stark brytning och att det inte går att komma upp
på hyfsad dansk språklig nivå.

Om jag talar ren svenska vid större möten på RUC,
så har jag en känsla av att jag inte skulle bli
fullt förstådd. Om jag talar blandningsspråk har jag
en känsla av att jag inte uttrycker mig precist.
Det är ett handikapp... Jag har inte ett lika väl-
smort språk som i Sverige. Det är likadant när jag
skriver på danska och engelska - det blir ett primi-
tivare språk.

Mitt blandspråk är hämmande språkligt. Man finner inte
orden lika lätt. Man är medveten om själva språket och
det går trögare att uttrycka sig.

När jag vill ha precision i språket går jag dock över
till svenska... I större sammanhang som på möten o l
har jag en känsla av att man talar mera svenska för att
man känner sig osäker på språket. I sådana sammanhang
vill man inte säga mer än man kan stå för, och då är
det viktigt att ha full kontroll över det språk man an-
vänder.

Att vara hänvisad till halvdanska känns alltså som intellek-
tuell underlägsenhet, och det är då inte konstigt om de svens-
ka lärarna undviker att bruka (A/B) i samspråk med danska
kolleger. Men i samtal med studerande är det annorlunda:

här har man ett vetandemässigt övertag som kompenserar och som gör att man inte tar det så noga. Det ligger säkert en del i följande själviakttagelse:

Folk som jag känner mig överlägsen i förhållande till kan jag lättare tala danska med.

Somliga av de intervjuade menar att de alltid talar ungefär samma (A/B). Andra har gjort sig många tankar om variationer i det egna språkbruket och de faktorer som utlöser dessa. Låt oss inleda med följande deklaration:

Under de två första åren (då jag arbetade på basis) talade jag danska med svensk brytning. Senare kom jag i "overbygningen", där det krävdes mer kvalificerad undervisning. Här gick nyanserna förlorade om jag inte talade svenska med danska ord anpassade efter motparten... I socialt snack talar jag danska med svensk brytning. I grupper som jag känner bra talar jag svenska med danska ord. På kurser börjar jag med danska men försöker gradvis gå över till svenska med danska ord. Detta sker medvetet alltefter förståelsenivån. Det sker inte tillfälligt... Vid husmöten talar jag danska med svensk brytning.

Val mellan (A) och (A/B) är delvis medvetet. Grundprincipen är att motparten förstår och att sändaren själv inte behöver att anstränga sig mer än nödvändigt. Folk man träffar sällan måste man tala ett mera danskt språk med. Det kan gälla personer som man kommer i kontakt med utanför centret: deltagare vid kurser, butiksbiträden, hantverkare etc. Det kan också gälla nytillkomna studerande:

Med nya grupper studerande måste man anstränga sig ordentligt både när det gäller att välja ord och att tala sakta och tydligt. Och det är jobbigt. Jag blir hes av det. Om jag har hållit på i ett par dagar, så skär sig rösten ibland.

En av de tillfrågade sa att han nu kunde tala svenska i fler sammanhang än tidigare, eftersom han visste hur mycket de olika adressaterna kunde klara. Ju mindre man vet om den man talar till, desto viktigare är det att man väljer ett så danskt språk som möjligt. Vi såg hur många valde att tala svenska i större församlingar för att göra sina argument full rättvisa. Andra resonerar tvärtom:

Jag blandar in som mest danska ord när jag talar på möten och större seminarier. Kanske anstränger man sig mer i de officiella sammanhangen, säg ett större lärarmöte, att byta ut ord.

Inslaget av danska ord är störst vid möten av en bestämd storleksordning och en bestämd typ, exempelvis vid klyngemöten, med 20-25 personer, där man talar i relativt korta intervall och väldefinierade ämnen som gäller RUC:s angelägenheter och som man dagligen konfronterars med en jargong om. I detta sammanhang använder jag förhållandevis mycket flera danska ord än i föreläsning, gruppundervisning eller social samvaro. Därefter kommer föreläsningen. Men där tar efter en stund tröttheten ut sin rätt och förrådet av danska uttryck sinar. Det gäller att vara på toppen för att kunna fördanska sitt språk maximalt.

I dessa textstycken skymtar vissa förklaringar: förtrogenhet med ämnet, den mera formella situationens allvar. En annan och mera träffande förklaring gavs i ett annat intervjuvar. Den gick ut på att en stor församling inte reagerar som en enstaka samtalspartner eller en liten grupp. Det är en sorts monolog med en abstrakt mottagare, man måste rätta sig efter den som förstår svenska sämst, och eftersom man inte känner alla lyssnare måste man räkna med det värsta. En speciell mottagarkategori är de icke-danskar som har annat modersmål än svenska eller norska. För dem är i regel svenska obegripligt, och de svenska lärarna är därför tvugna att tala så danskt som någonsin möjligt eller att i mån av förmåga

bruka motpartens modersmål.

Men det är inte alltid de intervjuade själva är herrar över sin möjlighet att välja språk. En del har märkt att de danska orden sitter väldigt långt inne i början på veckan. En annan svensk sade sig ha svårigheter med danskan när undervisningen baserades på en främmande-språklig text. Ett helt annat problem har den lärare som gift sig med en danska och fått barn här. Han har fått ett nytt danskt ordförråd som ligger mera nära tillhands än motsvarande svenska: sut, bøvse, gylpe står som naturliga uttryck för begrepp som för honom låter konstiga på svenska: napp, rapa, kräkas.

Inte särskilt överraskande är det att de svenska lärarnas prestationer när det gäller (A/B) eller (B) beror på om de är utvilade eller trötta. Flera har understrukt denna iakttagelse.

Överhuvud tycks förmågan att klara halvdanska och danska på ett för en själv acceptabelt sätt hänga samman med emotionella förhållanden. Är man i balans, känner sig lugn och trygg, faller sig det nya språket lättare. Men när man har privata problem, tar danskan emot mera. Man tar till svenskan för att bringa sig själv under kontroll. Blir man intensivt arg, är svenskan det enda språket som man finner och som duger, omvittnas det av flera. Så här säger en:

Om man ska tala fort och snabbt och om man ska polemisera och kritisera och man blir ivrig, då är det ju svårare att hitta de danska orden. Likaså då man blir förbannad. De svenska kommer liksom så snabbt att man inte hinner byta ut dem.

Vi tror att orsakerna till språkval i sådana här situationer ligger en aning djupare. Det är liksom mer allvar i det egna modersmålet, det nya språket känns mera som ett praktiskt redskap för meddelelse, inte som ett medium för att låta sina känslor få utlopp. Att uttrycka vrede på danska känns som en lätt form för förställning.

Om man talar svenska när man är arg, kan det ibland kännas som om man talar demonstrativt svenskt. Man kanske t o m griper tillbaka till en mera dialektpräglad intonation. Det känns nästan som om språkvalet med eller mot ens vilja blir ett slags sanktionsmedel. Här några besläktade synpunkter från en intervjuad:

De gånger jag har talat svenska över huvudet på mina samtalspartner, har det berott på att jag inte brytt mig om deras respons. Jag kan exempelvis ha varit på dåligt humör och struntat i hur de skulle reagera. Det jag sa var bara en deklaration från min sida. Sedan fick de tycka vad de ville.

Övergång från det ena språket till det andra kan utlösas av enstaka ord eller uttryck. Talar man (B) eller (A/B) i gruppen, kan det kanske bli nödvändigt att gå över till svenska för att få fram en mera subtil tanke eller för att låta mera auktoritativ. Det händer då lätt att man fortsätter på svenska. Men samma sak gäller ofta också i motsatt riktning: ett danskt citatord gör att man växlar över till danska. En av de intervjuade anmärkte att hans halvdanska utlöstes också när han träffade norrmän utanför RUC. En annan vanlig situation är att man har en skriven text eller ett overheadmaterial på danska som underlag för en muntlig presentation. Det verkar då naturligt att översätta de centrala termerna till svenska, och så är man strax över i sin mera danska språkvariant, även om man föresatt sig att tala svenska.

Följande deklARATION om språkval och språkväxling återger situationen rätt bra för de flesta av de svenska lärarna:

Mitt språkval bestäms av inertien. Jag fortsätter på det språk som jag just använt, tills det blir anledning att byta. Om t ex svenskar-na har varit på ett gemensamt seminarium och där talat halvdanska och sedan sitter samman och pratar efteråt, då fortsätter de att tala halvdanska med varandra ett tag, innan de sakta glider över i svenska.

5 HUR REAGERAR DANSKARNA?

Många av de svenska lärarna svarar oreserverat att de studerande förstår dem hundra procentigt i undervisningen. På grupp- och husnivå känner man varandra väl och kan ta språkliga hänsyn. Kommunikationen sker som regel i mindre grupper, de omedelbara reaktionerna kan direkt avläsas, man kan fråga etc. Några av de tillfrågade medger att de studerande kan ha vissa problem i början men hävdar att dessa försvinner ganska snart.

Det tycks vara en utbredd uppfattning att danskar normalt har lättare att förstå svenska än omvänt. (Jämför de i det inledande avsnittet nämnda undersökningarna om inter-skandinavisk språkförståelse.) Detta menar man sig ha märkt när man började undervisa på RUC:

När jag var här första tiden, gissade jag i stort sett hela tiden de första månaderna, men det verkade som om de studerande förstod betydligt bättre.

En annan intressant bedömning gäller de studerandes öppenhet inför och acceptering av svensktalande lärare:

De är betydligt mer toleranta än man skulle vänta i förhållande till hur en danskspråkig universitetslärare skulle bli bemött i Sverige. Där skulle studenterna ställa mycket större språkliga krav på läraren än de studerande har gjort på oss här. Man är mera öppen här än man skulle vara i Sverige.

Någon tror sig förstå att de studerandes öppna attityd ibland beror på att de ser det som en fördel att få vänja sig vid svenska språket.

Men det sägs också klart ut från åtskilliga intervjuade att alla studerande inte har lika lätt att förstå svenska. Och man pekar på risken att övervärdera de studerandes

förståelse; t ex i en grupp där flertalet förstår utan vidare, där kan det vara lätt att förbise någon enstaka gruppmedlem som har svårare för att hänga med. En av de tillfrågade tycker sig ha sett ett samband mellan de studerandes hållning till och förståelse av svenska å ena sidan och å andra sidan deras tidigare erfarenhet av andra språk än danska.

Det ser inte ut som om språkliga hänsyn skulle snedvrída de studerandes projektval. Inte heller i övrigt tycks de svenska lärarnas interaktionsmönster i huset påverkas nämnvärt av att de har tillgång bara till (A/B):

Jag har fin kontakt med c:a hälften av huset.
Den andra hälften är ganska anonym för mig.
Det är nog mycket normalt fördelat för en lärare i ett hus. Det kan vara andra faktorer än de språkliga som avgör hur många man har kontakt med och vilka.

Några av de intervjuade är lite mera osäkra än vad som framgår av detta citat. Eftersom vissa studerande har svårare för att förstå svenskar än andra och vissa studerande är svårare att förstå än andra, så kan det lätt hända, menar man, att båda sidor föregriper misslyckanden och låter bli att tala med varandra. Vissa lärare håller för möjligt, att de av detta skäl fått ett mera ojämnt kommunikationsnät i huset än sina danska kolleger. Allmänt anser man dock att arbets- och intressegemenskap mer än språkliga faktorer avgör med vem man talar.

Flera lärare understryker att förståelse förutsätter vilja att förstå. Ingen studerande är så dålig på att förstå halvdanskan att hon inte förstår när hon har intresse av att använda lärarens expertis. Då lyssnar man intensivt och begriper restlöst. En del intervjuade har på känn att det finns vissa studerande som "liksom har bortdefinierat möjligheten att förstå svenska". Den här attityden till svenskan frestas man kalla akademisk. De svenska lärarna

är vana vid den från interaktion utanför universitetet. Någon har haft intrycket att det just är studerande med en mera okonventionell studiebakgrund som här har en sådan blockering. Men den blockeringen verkar i gengäld försvinna i takt med insocialiseringen i den akademiska miljön.

UT har själv ofta blivit påmind om avståndet mellan upplevd och faktisk grad av förståelse. Att folk säger sig förstå behöver inte betyda att de förstår helt och fullt eller att sändarens intenderade innehåll har överförts till punkt och pricka. Det räcker med att lyssnaren har fått ut en mening ur det sagda som han själv bedömer som rimlig. Att förståelsen inte är absolut, kan man också utläsa ur reaktioner som indirekt visar att förståelsen kan vara mer eller mindre lättåtkomlig: mellansvensk rikssvenska är lättare än sydsvensk, den och den läraren är lättare att förstå än den och den. UT hade en grupp svenskstuderande (blivande gymnasielärare i danska) som sa sig förstå svenska utan vidare. Han testade deras förståelse av en medellätt kort sakprosatext som han läste upp. Det visade sig att långtifrån alla hade fattat allt.

En intressant möjlig förklaring till klyftan mellan verklig och upplevd förståelse ligger kanske i en av kommentarerna UT fick från en studerande: "Just när du läser upp texten förstår jag allt, men när jag sedan ska svara på frågorna efteråt, så kan jag inte minnas ordentligt."

Den uppmärksamme danske lyssnaren skulle alltså förstå på ett ytligt sätt, men den aktiva bearbetning som krävs för att det språkligt sett förstådda ska kunna användas och lagras i minnet, den genomförs inte. Varför? En förklaring är att en alltför stor del av lyssnarens mentala energi åtgår till den rent språkliga avkodningen, det blir inte tid, kraft och uppmärksamhet över till den fortlöpande pragmatiska övningen.

Vi har här kanske också förklaringen till ett fenomen som spontant noterats av flera kolleger. När danskar kritiserar vid ett evalueringsseminarium går studenter-

na mycket snabbare i replik än när utspelet kommer från en svensk lärare. Likaledes ofta i sammanträden: ett i och för sig relevant och provocerande inlägg faller bara till marken. Den svenske läraren känner sig orättvist ensam, berövad den respons han förtjänat. Det är också lätt att läsa in personligt eller ideologiskt avståndstagande i de uteblivna reaktionerna. Den svenske läraren kan få för sig att man är ute efter att tiga ihjäl honom. Och ändå är förklaringen ofta att lyssnarna bara inte riktigt förstått, och osäkerheten avhåller dem från att gå i svaromål, positivt eller negativt. Samma effekt har också iakttagits i mindre, intensivt diskuterande grupper. När många talar i munnen på varandra, är det omöjligt för svensken att skära igenom.

Naturligt nog är de danska interlokutörerna i regel knappt medvetna om de ansträngningar svenskarna gör sig med att adaptera sitt språk så att de blir ordentligt uppfattade. Åtskilliga svenskar har fått till svar att de ska fortsätta tala svenska, efter det att de en lång stund mödat sig med sin bästa danska eller halvdanska. En av de intervjuade svenska lärarna suckar:

Ja, de tror att jag talar svenska och säger: Jag trodde det var så svårt att förstå svenska, men nu ser jag att det inte var så svårt i alla fall.

Bara en gång - inför en grupp besökare vid centret - har UT blivit ombedd att sluta tala den där förfärliga "dronning Ingrid-dansk". (Det var då han gick tillbaka till ren svenska i allt fler sammanhang!)

Vi har också ställt frågan om de svenska lärarna noterat språkliga anpassningsförsök från danskarnas sida. Nu kan man knappast vänta att svenskarna skulle ha märkt mer sofistikerade åtgärder som långsammare och tydligare tal, val av glosor som man förväntar finns i svenska o s v.

Det är därför inte så konstigt att de intervjuade nästan aldrig har något att rapportera på den här punkten. Någon dansk lärare är närmast tvåspråkig och det är naturligt att han ibland talar sin svenska med de svenska lärarna. En av de intervjuade meddelar att ett par danska kolleger försöker tala svenska med honom, men att språket blir alltmer danskt efter som samtalen fortskrider. Men sådana försök att tala svenska görs aldrig när andra danskar är närvarande. Det händer förstås också att studerande och lärare mer eller mindre på skämt blandar in lite halvsvenska uttryck.

6 VILKA KOMMUNIKATIONSHINDER ÄR MEST MÄRKBARA?

HUR KAN MAN MED OLIKA STRATEGIER (RETORISKA OCH PEDAGOGISKA) ÖKA BEGRIPLIGHETEN?

Vi har tidigare talat om språkliga kommunikationshinder i inskränkt mening, d v s om hur de svenska lärarna känner sig tvungna att överge (A) till förmån för (A/B).

Vi har dessutom frågat de svenska lärarna huruvida brister i fråga om gemensam referensram enligt deras förmenande kunde vara en olägenhet i undervisning och social samvaro. På det hela taget avvisar man att sådana olikheter skulle medföra kommunikativa eller pedagogiska svårigheter. Många lärare har vidtagit särskilda mått och steg för att minska klyftan. De har läst in sig i dansk litteratur och dansk historia och plöjer systematiskt danska dagstidningar. På så vis försvinner rätt snart många skillnader i bakgrundskunskap. Någon av kollegerna har noterat hur de studerande är positivt överraskade när den svenske läraren slår dem på fingrarna i dessa hänseenden. Men det är givet att den svenske läraren ibland upplever vissa luckor:

Det är en viss begränsning att inte kunna referera till vardagserfarenheterna i samma grad som en dansk kan, när det gäller att levandegöra ett teoretiskt resonemang.

Det som är lätt att tala om är olika generella aspekter av det danska samhället: ekonomisk, politisk, historisk utveckling... Det man lever på i Sverige är ju mycket personkunskap. Hermansen i Direktoratet för de vidaregående utbildningar säger ju inte mig någonting, men om någon nämner exempelvis Rexed så vet man ju lite vem det är, vad han står för, vilken bakgrund han har. Här i Danmark är det offentliga galleriet på sätt och vis mera anonyma figurer för en.

Sådana reaktioner är det dock inte många som har gett uttryck för. Vanligast är att man understryker erfarenheter som går

ut på att den egna allmänpolitiska och vetenskapliga bakgrunden har satt den istånd att stimulera undervisningsdiskursen på ett fruktbart sätt.

Som vi har sett förklarar alla svenskarna att de språkvanor som de utvecklat sätter dem i stånd att klara de flesta språksituationer på ett tillfredsställande sätt. Därvid tänker de emellertid främst på den egentliga lärarfunktionen, på sådana sammanhang där språket används informativt och argumenterande. Men redan när det blir fråga om övertalning medges handikapp:

Den retoriska, övertygande förmågan nedsätts utan tveivel när man talar ett främmande språk; jag skulle ha lättare att flytta en församling i Sverige än här.

En annan lärare med politiskt förflutet vid ett svenskt universitet uttrycker sin situation så här:

Förr i tiden var jag förtjust i den exhibitionism som det är att tala på möten. Jag tycker att det är jävligt obehagligt att göra det här i Danmark, t o m motbudande, just därför att det är svårt att upprätta den där kontakten. Förr när jag snackade på möten så gjorde jag det ofta i ett slags affekterat tillstånd. Man pressar sina meningar på ett visst sätt, ger dem en viss skärpa. Det förutsätter ett slags psykiskt affekterat tillstånd hos en själv - under behärskning - ... Det skulle jag aldrig kunna uppnå i Danmark. Därför uteblir den övertygande effekten av ett framträdande på ett möte alldeles. I varje fall uteblir den subjektiva övertygelsen att man har haft övertygande effekt. Därför blir det relativt poänglöst att tala, om det inte är något bestämt definierat det man har att säga. Att delta i en debatt bara för att hålla stämningen på topp, som ju flera danska talare gör, det är uteslutet för ens egen del... Här kan jag inte använda språket så eller så bra att jag kan fungera politiskt, kan övertyga, profilera en uppfattning, sortera bort

andra. Man kunde liksom frammana en viss bild av hur sakerna skulle sitta ihop. Det var inte bara de svala argumenten. Språket är ju det varmed man konstruerar upp argumenten så att de ser hållbara ut även om de är ohållbara...

Mest påtaglig är inte oväntat känslan av otillräcklighet i andra icke-informativa språksituationer. Att ge uttryck för känslor utom på ett synnerligen grovt sätt är mycket svårare. "Det antydande, känsloladdade språket klarar vi inte." Självfallet har man också svårt med vardagshumorn. Ordvitsar får man sällan att stämma. Akademikernas speciella form för humor, ironin och underdriften, är man här utestängd ifrån. Man är tvungen att prata rakt, inte invertera språket, som någon uttryckte saken. "Att göra anspelningar, antydningar och liknande i skämtsam form går inte. Jag har i alla fall inte det ordförrådet", beklagar sig en av de svenska lärarna.

Tydligt är också det språkliga handikappet när det gäller att prestera s k dösnack, eller som det heter på språkvetarnas tungomål: fatisk kommunion. Det är den typ av samtal som uppstår när man möter en kollega eller studerande på väg från bussen, i korridoren eller i kanten. Detta slag av språkligt umgänge är centralt i den kommunikationsform som på danska heter at "sludre sammen". Det har inte intellektuell utan känslomässig-social funktion. Antag nu att man som svensk försöker sin lycka i denna bransch men den lyssnande dansken inte förstår vad man har sagt. Då kan han ju inte veta säkert, om man bara satt och var social eller om man verkligen avsåg att meddela något. Han har nästan ingen annan utväg än att fråga "hvaba" som om man lämnat en upplysning. Men vad gör man om någon ser frågande ut, när man låtit undslippa sig några vänliga men innehållsligt fåniga kommentarer till vädret? En svensk kollega berättade om den totala förvirring som uppstod när han för att fylla ut en paus i samtalet slängde fram "ja, det är hårda bud" och blev ombedd att förklara närmare inläggets innebörd. Många av de tillfrågade har upplevt de här svårigheterna:

När det gäller det vardagliga snacket, då har jag svårt att nå fram och delta.

Svårigheten att göra sig gällande i social samvaro hänger också samman med brist på ord: det är ord från det vetenskapliga området och ord som man eljest behöver i undervisningen som man har utökat sin kompetens med.

Föregripande av svårigheter att nå fram språkligt leder till att min snackvolym minskar... Fester, när man sitter och gagar lite i kanten, när man sitter på ett lärarrum och pratar. Därför att man inte kan uttrycka sig så koncist eller så precist eller så träffande som man vill.

Typen frukostdiskussion. Eller man sitter och äter, byter tidningar och pratar lite. Eller man sitter samman i en bil eller en buss. Det är inte så mycket det att jag inte förstår utan snarare att jag har svårt att ge mitt bidrag. Jargongen hör inte till mitt aktiva språk. Men jag förstår bra, också anspelningar. Man väntar inte att jag bidrar till diskussioner av det slaget. Men jag är förstås inte helt tyst.

I samtalssituationer av den här typen spelar det säkert också in att kommunikationen ofta drabbas av störningar: buller i kanten, larm i bussen, slammer i diverse festliga sammanhang o s v. Danskarnas förståelse av (A/B) reduceras då kraftigt, som det alltid är när man ska tolka meddelanden på en kod man inte fullständigt behärskar:

Husfester när man sitter 6-7 människor i oväsen. I början kunde jag varken förstå något eller delta. Nu förstår jag det hela, men problemet kommer när jag själv säger något. Då ska se andra vara uppmärksamma och det bryter stämningen. Ett bättre exempel är kanske partifester. Min fru är medlem, jag "är med" och känner ingen. Jag förstår dem, men de kan inte uppfatta min svenska så naturligt i sammanhanget som de kan uppfatta varandra.

En annan iakttagelse är att det är svårare att göra sig förstådd i snabba, oförberedda talsituationer: då har ofta danskarna svårt att förstå, vilket språk svenskarna än använder. Här är den fonologiska redundansen i svenskar-
nas tal sett från danskarnas synpunkt inte tillräcklig. Det behövs innehållsligt vägledande kontext för att danskar-
na ska kunna hänga med. Som det framgår nedan är de svenska lärarnas förmåga att förstå i liknande lägen också nedsatt.

Det ställs krav inte bara på kontexten utan också på den situation som är ram om kommunikationen. Det underlättar om interlokutörerna kan se varandra: dels betyder nog läppavläsningen något och dels är det viktigt att direkt kunna notera interlokutörernas reaktioner på det sagda. Svenskarna är mer vana vid att klara sådana situationer men de upplever ibland danskar som har besvär med (A/B) när samtalet inte sker ansikte mot-ansikte:

Totaliteten i en kommunikationssituation är betydelsefull. Det är svårare att förstå i telefon.

Det är lättare att göra sig förstådd när danskar-
na ser en och omvänt, eftersom man direkt kan avläsa deras reaktioner och anpassa sig till lyssnarens grad av förståelse.

De kommunikationssvårigheter som nämnts ovan kan lätt leda till att svenskarna helst talar med danskarna i informativa och argumentativa sammanhang. "När man talar med danskar har man ofta ett ärende. För den icke-informativa kommunikationen söker man sig gärna till andra svenskar." Mot denna bakgrund är det inte underligt att danskarnas schablonföreställningar om svenskar får ny näring, man får bekräftat att svenskarna är mindre sociala och mindre lättsamma, mera sakinriktade, asketiska, stela och tråkiga:

Svårigheten att delta och nå fram i det sociala snacket medför att man är tystare än man annars skulle vara. Folk stärks i sin uppfattning om svenskarna som tråkiga.

Om man frågar danska studerande och lärare, så säger de i regel att de förstår svenskarna utmärkt. Och det verkar heller inte som om de studerandes val av projektämne och vägledare har påverkats av oro för språkliga problem. Även om det kan ta emot då och då de första veckorna i arbetet tillsammans med gruppen, tycks de påtagliga förståelsesproblemen försvinna snabbt. De svenska lärarna menar dock att de måste hjälpa den rent språkliga begripligheten på traven genom att använda en del speciella retoriska och pedagogiska strategier. Man anstränger sig för att tala tydligt, och inte för fort, väljer enklast möjliga uttrycksform, undertrycker dialekt, slang, jargong, försöker finna internationella ord etc. Naturligtvis är upprepningen, särskilt i form av parafras, en ofta utnyttjad möjlighet:

För att säkra förståelsen har man mer omtuggning, man uttrycker ofta samma sak en gång till.

Säkert kontrollerar man också oftare förståelsen än vad man skulle göra i en motsvarande svensk situation:

Jag har ofta själv ställt frågor för att kontrollera förståelsen. Man får ofta hövliga svar, så man måste fråga rätt provocerande på svenska och

vända sig till den person som ser ut att ha förstått minst.

Man anstränger sig också för att få de studerande att fråga:

Jag försöker bryta sönder föreläsningen i bitar och uppmuntrar frågor, tvingar fram frågor.

De talspråkliga kommunikationsproblemen kan i en del sammanhang minimeras om man tillgriper skriftliga PM som underlag för det muntliga agerandet i undervisning och på möten. Det är nog ingen tillfällighet att svenskar ofta väljer den metoden. En lärare säger att han här i Danmark systematiskt använder sig av visuellt material för overheadprojektor. En annan deklarerar att han skriver mer på tavlan nu för att komplettera den muntliga framställningen och för att säkra en mera fullständig förståelse.

En annan teknik är att genomföra en kurs gemensamt med en dansk lärare. Även om de muntliga inläggen naturligtvis inte dubblerar varandra innehållsligt, blir ändå den begreppsliga överlappningen så stor att den danska delen av undervisningen fungerar som språklig draghjälp vid förståelsen av den svenska delen, tror en av de svenska lärare som varit med om sådana arrangemang.

Det är säkert så att de svenska lärarna lite till mans upplever behovet av extra retoriska knep i undervisningen som en belastning. Men detta tvång behöver inte vara enbart av ondo. Ett par kolleger fick beröm av de studerande i sitt hus för sitt grundliga sätt att tala på husmöten och vid seminarier. Man hade lagt märke till och uppskattade svenskar-
nas ambition att i alla lägen försöka göra sig förstådda. Det blir ju annars lätt så att akademiker i en språkligt hemtam miljö åsidosätter pedagogiska hänsyn, "snakker løs" och talar mera för att klara upp sina egna tankar än åhörarnas. För svenskarna som språklig minoritetsgrupp är det emellertid en social nödvändighet att upprätta fungerande kommunikation, och de blir därför kanske mera åhörarorienterade än vad de danska kollegerna är.

7 FÖRSTÅR DE SVENSKA LÄRARNAS DANSKA?

Hur är det då med de svenska lärarnas förståelse av danska? De flesta tyckte att det var besvärligt den första tiden på RUC men menar att sedan dess inga förståelsehinder värda namnet existerar. Här ett par vittnesbörd från lärare som bosatt sig i Danmark:

Jag har själv aldrig problem med att förstå danska. I så fall frågar jag genast. Jag känner mig helt avslappad när jag ser på TV, hör radio, läser tidningar o s v.

Efterhand förstår jag danskarna nästan fullständigt. Också dialekter. Jag har inte svårt att följa t ex Kristen Poulsgård i radioutsändningar.

(Se också i detta sammanhang texten i bilagan!)

Det anses utan jämförelse lättare att förstå än att göra sig förstådd. Men under en viss press erkänner ändå alla att det finns situationer då de har svårt att hänga med. Självklart har olika svenskar olika stora problem, men det framgår inte av en sådan här intervjuundersökning. Det är delvis samma typer av språkliga problemsituationer som dem där vi sett att det var svårt att nå fram till danskarna.

Kännedomen om danskans fonologi och lexikon är inte tillräckligt grundlig för att redundansen ska förslå under ogynnsamma lyssnandebetingelser: när folk talar i munnen på varandra, när någon artikulerar otydligt eller talar tyst, när någon talar med ansiktet bortvänt, när samtalen utspelar sig i bullrig miljö (man refererar till "kantinesnakken" som ett problem), när en dansk replik kommer oförmedlat utan specificerad kontext. Som man kunde vänta har en del svenskar för sig att vissa dialektala accenter är svårare.

Om bullereffekter skriver Spolsky et al (s 81):

... the high degree of redundancy in natural language system makes communication possible even when there is considerable distortion of the conducting medium...

But this ability to communicate and understand when there is interference depends on the mastery of all aspects of the language system... It has been observed that native speakers of a language can tolerate more interference in the channel than can foreign speakers of that language. Presumably this results from the native's mastery of his language, which makes it possible for him to utilize its redundancy to a higher degree...

De intervjuade är ofta inte klara över dessa effekter. Ibland kan det bero på att vi normalt inte lägger märke till när kommunikation försiggår i ett rätt starkt buller. Till exempel kan cocktailpartyeffekten (många människor pratar samtidigt, har svårt för att uppfatta sin egen röst och pratar därför högre och högre, vilket leder till att andra pratar högre och högre) ofta medföra en hög ljudnivå utan att de agerande blir medvetna om det. Det händer att man undertrycker vetskapen om att danska lyssnare inte har samma problem i sådana situationer som svenskarna själva. Följden blir att man lite orättvist anklagar danskar för att tala otydligt och - i en del fall - orimligt tyst.

Några röster ur svarshögen:

Folk med pipa i munnen undviker jag.

Den mest svårbemästrade situationen är fester där man dricker lite, där det är musik och där det är många som talar.

De har ett sätt att snacka i gruppen som...
Det är när de talar till hela gruppen, inte

bara till mig, som jag ibland kan ha svårt att följa med.

Jag kan inte säga att jag förstår danska lika bra som jag skulle förstå svenska hemma i Sverige. T ex när en student sitter och trevar i en gruppdiskussion och inte riktigt själv vet vad han vill komma fram till, då skulle man i Sverige haft lättare att gissa vid sidan av vad han säger och förstå vad han har i tankarna. Ibland får man inte någonting ut av det. Man kan inte följa resonemanget.

Man fungerar bäst när man blir direkt tilltalad. Om en grupp sitter och talar sinsemellan, så skulle man i Sverige ha lättare att följa olika trådar. Här måste man liksom ta en och en mera.

Förståelsen i informell kommunikation hämmas säkert också av olikheter i bakgrundsvetande och tidigare upplevelser av samhället utanför universitetet. Undertoner av ironi, anspelning och understatement går man lätt miste om av det skälet. En av de intervjuade ansåg också att språkbarriären gjorde det svårare att uppdaga sociala spänningar i en grupp där eljest den sakliga kommunikationen fungerade friktionsfritt. Man är språkligt okänslig, kan inte lyssna till underförstådda budskap av känslomässig art. Reaktionerna är osäkra när samtalande röjer - implicit - sympatier och antipatier, värme och irritation.

På samma sätt som i fråga om den egna talaktiviteten fordrar också lyssnandet och förståelsearbetet större koncentration. Man måste skärpa sig mera än i Sverige för att fatta vad som sägs vid sammanträden. Man kan exempelvis inte läsa skriftligt material medan någon talar utan att tappa tråden i det muntliga inlägget. Lika lite kan man koppla av och lyssna för bara halv maskin, om exempelvis sammanträdet gått in i en - som man tycker - ointressant fas. Det finns bara två möjligheter: att lyssna spánt och förstå eller att inte lyss-

na spänt och då inte förstå alls:

Allmänt gäller att det inte går att slappna av på ett möte som man gör i Sverige. Man kan inte sitta och höra med bara ena örat här. Man måste vara mycket mer på alerten, vara med i sammanhanget hela tiden. Kopplar jag av och sedan ska in igen, så kan det vara mycket besvärligt.

Också på den här punkten är det lätt att vara orättvis mot sig själv: man anklagar sig för slöhet, möteströthet, bristande koncentration i stället för att medge att problemet (också) har en språklig förklaring.

På tal om tvånget att alltid vara uppmärksam lyssnare, när man är svensk i dansktalande miljö, så røjde en av de intervjuade (med god färdighet i danska) indirekt något av problemets dimensioner. Han hade varit på lärardag i Sydsverige:

Jag upplevde en enorm hemlängtan av att kunna sitta och förstå allting, just den där tryggheten som det innebär att sitta i ett sällskap där man uppfattar de allra finaste antydningar... Jag var alldeles salig. Jag pratade ur mig och satt och lyssnade och liksom njöt av att vara tillsammans med folk, där vi obehindrat kunde konversera och förstå varandra.

8 VILKET SPRÅK VÄLJER DE SVENSKA LÄRARNÄ I SKRIFTLIG KOMMUNIKATION PÅ RUC?

Också när de svenska lärarna skriver, använder de olika språk. Valet varierar efter vem som skriver, efter vem som är adressaten och efter andra omständigheter. Många känner nog större tvekan att hänge sig åt bland-språket (A/B) i skrift. Den skrivna produktens permanent gör att språkbrytningen sticker i ögonen på ett obehagligare sätt.

En del av svenskarna har systematiskt gått in för att lära sig skriva danska:

Jag vill lära mig skriva danska. Det har jag också i stort sett lärt mig. Vägledarkritik, "indstillinger", i början fick jag dem korrigerade och blev uppmärksam på systematiska fel. Men nu går det rätt bra. Det enda som är svårt är stavningen av e-ljudet. Jag har annars gott synminne, så jag kan komma ihåg hur ord ska se ut tryckta. Men användningen av e och æ är mycket osystematisk. Men jag kan skriva nästan felfritt, om jag skriver något som skall vara felfritt.

En kommentar visar indirekt hur språkval och språkfärdighet diskuteras och jämförs inbördes:

I faglige udvalg skriver jag så bra danska jag kan. Om vi räknar med stavfelen, ligger det på cirka 10 stavfel per sida, när sekreteraren skriver det rent. X (en kollega) är nere på 2-3 fel per sida och Y (en annan kollega) kan skriva nästan utan fel. Men jag skulle kunna skriva mera elegant på svenska....Språket blir enklare, färre bisatser o s v.

Andra svar röjer också att det danska språket gör inte så lite motstånd:

Skriver alltid danska till och i officiella organ. Då tar det emot och man måste anstränga sig, t ex med ordböcker, trots att det tar tid.

Det kan vara besvärligt med satsbyggnaden då och då, när jag sätter in ett enstaka danskt ord. Men om jag så i stället försöker blanda hela svenska meningar med hela danska meningar, så tycker jag att det ser underligt ut. Slutet blir att jag väljer antingen svenska eller danska. Jag är klar över att jag gör vissa standardfel när jag skriver danska: placering av verb, kommatering.

Också i skrivsituationer utövar danskan en sorts press. Plötsligt är man inne i danskan, fastän man börjat på svenska utan att riktigt veta hur växlingen ägde rum eller varför:

För tio dagar sedan skulle jag skriva en vägledarkritik. Jag började på svenska, men efter 10-15 rader slog jag över till danska, troligtvis för att jag skulle referera till något som de hade skrivit på danska. Utan att tänka på det.

En annan av de intervjuade säger att han ibland börjar skriva danska liksom på försök. Går det bra de första tio raderna så fortsätter han. Också när det gäller att använda danskan i skrift spelar upplagdheten tydligtvis en roll.

Valet av språk i olika skrivsituationer sker enligt vissa principer. Vår utfrågning av svenskarna har på denna punkt inte varit så systematisk eller energisk, men man kan ändå utläsa av svaren att bruket växlar från lärare till lärare.

Det förefaller som om valet bestäms av hänsyn till olika faktorer. Dessa faktorer överlappar varandra och samverkar på ett sätt som vår undersökning inte kan ge svar på. Med all reservation skulle vi vilja nämna följande variabler:

- (a) Textens längd
- (b) Kravet på precision, t ex i vetenskaplig text
- (c) Den presumptive mottagarens språk
- (d) Kravet på språklig korrekthet, t ex i vetenskaplig eller officiell text
- (e) Kollektiv avsändare, t ex sakkunnigutlåtande eller skrivelse från grupp av lärare i huset
- (f) Maktrelation mellan avsändare och adressat, t ex i ansökan gentemot enkätsvar
- (g) Renskrivarens språk

Inte oväntat meddelar oss vissa tillfrågade att korta texter, t ex sådant som skrivs på tavlan eller korta meddelanden på husnivå hellre skrivs på danska än längre texter. En del lärare skriver på danska eller snarare blandspråk till gruppen i det löpande arbetet (t ex texter som fyller ett enstaka A4-ark), medan de längre evalueringsutlåtandena i samband med slutevaluering av egna eller andra grupper gärna skrivs på svenska.

I sammanhang där den skrivna texten senare ska fungera tillsammans med muntlig kommentar - detta är ofta fallet i samspillet mellan lärare och grupp - väljer man lättare danska eller blandspråk. Eventuella oklarheter i den skrivna texten löses upp av sig självt i den muntliga kommunikationen. Men i vetenskapliga artiklar måste texten klara sig på egen hand. Här leder kravet på exakthet till att svenska (eller engelska) blir det valda språket.

När kravet på precision är påtagligt så är också kravet på korrekthet större. Man skriver bara inte vetenskapliga artiklar med språkfel i, om man kan undvika det. Likadant är det med papper som ska läsas av personer som man inte känner, papper som ska arkiveras, d v s papper som

ingår i mera formella eller officiella sammanhang. I formella skrivelser väljer man alltså naturligen det språk som man vet att man kan skriva utan fel. När det gäller val av språk betyder detta att man i sådana sammanhang skulle vara benägen att välja svenska som följande lärare:

När jag skriver här på RUC, försöker jag skriva danska. Både när jag skriver och när jag talar är jag helt likgiltig inför eventuella fel. Men i mer formella sammanhang skriver jag svenska, d v s till organen. Då är det löjligt att skriva danska, när ändå alla vet att man är svensk.

Men det är inte alla som gör på detta sätt, och det beror på att den föregående principen korsas av åtminstone två andra. Många lärare ingår i grupper av skrivande som åstadkommer en gemensam text. Det kan vara fråga om bedömningskommittéer eller grupper som fått i uppdrag att utarbeta ett eller annat förslag. Sådant arbete råkar den svenske läraren in i både på centernivå, institutnivå och husnivå. Här ska det inte synas på sluttexten vem som fört pennan. Om texten är på svenska kan läsaren lätt kanske omedvetet associera innehållet och ståndpunkterna i texten med den svenske lärare som bara råkat hålla i pennan. Också i det löpande arbetet är det fördelaktigt för gruppmedlemmarna att lägga fram sina förslag i en sådan form att de så lätt som möjligt kan integreras i slutprodukten:

När jag sitter i en bekendtgørelsesudvalget och skriver ett arbetspapper, så blandar jag danska och svenska så gott jag kan. (Därefter rättar sekreteraren till danska.)

En av anledningarna till att jag lärde mig skriva danska var arbetet i sakkunnigudvalg. Man delar ju arbetet. Jag ville inte att man skulle kunna se vad just jag skrivit på grund av språket.

Också där skrivelsens formella karaktär talar för att man väljer det språk man är säkrast på, används danska ibland. En huvudregel är att en person i underläge anpassar sig språkligt till den han ber om något. När svensken är i supplikantens situation väntar vi oss därför att han ska ta skeden i vacker hand och formulera sig på det beviljande organets språk. Somliga säger rentut och som en självklarhet:

Danska skriver jag bara i ansökningar och liknande.

Samtidigt gäller fortfarande kravet på korrekthet och precision också dessa skrivelser. För att undvika fel låter man därför ansökningstexten granskas av en dansk:

Jag skriver normalt svenska. Men till Studienævnet t ex skriver jag danska. Normalt kan jag ordna en dansk skrivelse själv, men är det mycket viktigt (scil.!), så får jag någon att gå igenom det.

Av det sist sagda kan man förstå att tillgången på sekreterarhjälp kan vara av betydelse för språkvalet. Det är bara ett fåtal sekreterare som kan skriva eller har tid att skriva svenska. De svenska lärarna är därför i stor utsträckning sina egna sekreterare, så länge det gäller svenska texter, t ex vetenskapliga artiklar. I texter av annan art och om det är av vikt att de blir snyggt renskrivna, kan det vara praktiskt för läraren att skriva på danska, även om den är bräcklig, eftersom sekreteraren ofta hjälper till med korrigerings av texten i samband med utskriften. Också studerande har varit hjälpsamma i sådana fall.

9 PÅVERKAS DE SVENSKA LÄRARNAS MODERSMÅL AV SPRÅKKONTAKTEN?

Hittills har vi skärskådat de svenska lärarnas språkliga umgänge med dansktalande. Men man kan också undra hur det går med deras svenska språk i umgänget med svenskar, t ex vid centret eller i hemlandet. Lärarna är medvetna om att modersmålet löper vissa risker och nämner ofta obehagliga erfarenheter av andra utlandssvenskar som mist delar av sitt modersmål och som därför måste blanda in ord från det nya språket i sin svenska. Man vill inte hamna i den situationen att man inte kan något språk korrekt. Man är därför på sin vakt mot att ta upp danska ord i sitt språk, man går omkring med en mer eller mindre effektiv språkcensor i huvudet. Och när andra svenskar faller för danismer noterar man det i sitt stilla sinne.

Vårt intryck är nog att svenskarna på centret så gott som alltid använder ren svenska inbördes. Det är därför ovisst vilken grad av danskinblandning som avses i följande intervju svar från en av dem som bosatt sig i Danmark (intervjuad av NH):

Ja, jag finner ofta lättare ett uttryck på danska. Jag måste konstatera att jag tillsammans med svenskar på RUC använder det där blandspråket. Det gör inte bara jag utan vi. Det ligger nog närmare svenska än det som jag nu sitter och snackar med dig, men det är inte ren svenska. Och det är inte bara speciella RUC-uttryck vi blandar in. Också när det kommer svenskar hit till Danmark och besöker mig, talar jag blandspråk. Jag vet det själv. Men det är lättast, det är det som kommer först.

(Samme lärare menar att man är mera öppen för påverkan från danskan, eftersom ingen svensk skulle komma på att tolka inslag av danska som snobbism. Annat hade det varit med franska eller engelska!)

Den citerade kollegan har helt visst rätt såtillvida att svenska lärare, när de talar inbördes på RUC, ofta faller för frestelsen att välja danska ord. Från ett par av de intervjuer som gjordes av UT kan följande danska uttryck registreras (UT är själv inte oskyldig):

betydning 'betydelse'
fackliga 'ämnesmässiga'
jag tänker att 'jag tror att'
orlov 'tjänstledighet'
hygge sig 'ha det skönt'
jura 'juridik'
i sådana tillfällen 'i sådana fall'

Rätt vad det är kommer man på sig med att säga hänsiktsmässigt i st f ändamålsenligt, jag syns i st f jag tycker, för mig att se i st f som jag ser det. Men också ord som inte direkt tillhör den intellektuella jargongen slinker med: stadigvæk i st f fortfarande, sgu i st f min själ etc. Ett vittnesmål:

Också när jag talar svenska, smyger det sig in sådana här småord som hvordan, når, kanske hvis.

Ibland blir man osäker på vad som egentligen är ren svenska. På ett av banden säger någon ungefär "man löper in i problem" men hejdar sig omedelbart med en osäker fråga om det verkligen heter så på ren svenska. Nej, det gör det ju inte. Men en annan gång leder sådan tvekan kanske till överdriven försiktighet. Vid genomlysningen av intervjumaterialet hörde UT sig själv säga 'ha hela språket till sin rådighet' och råkade i tvivel om detta kunde vara svenska, vilket det nu är, även om uttrycket nog inte är så frekvent i denna betydelse som motsvarande danska.

Särskilt känslig är man för danismer i sitt och andras skrivna språk:

Det betyder mera när det sätts på papper.

De svenska lärarna försäkrar att deras svenska språkkänsla är orubbad. Vad man medger är att man ibland tvekar i småsaker, d v s när det gäller närliggande ordformer eller inför stavning av ord som har direkt dansk motsvarighet:

Någon gång kan jag tveka mellan en svensk och en dansk form, jag kan hänga upp mig på om det heter undersökning eller undersökelse. Det är i alla fall påfallande lite problem av den här typen. Jag tror det är mindre nu än för två år sedan.

Jag kan vara osäker på stavningen på svenska ord när de heter på samma sätt på danska, t ex om man ska ha e eller ä. Jag har också tvekat om det heter synspunkt eller synpunkt. Där fick jag gå till en uppslagsbok, för att jag var osäker.

En annan svårighet utgörs av ord som överensstämmer med danska på uttryckssidan men har lite annan betydelse i danska:

Ord, som ligger nära i betydelse men som ändå inte betyder riktigt detsamma, dem har jag besvär med.

Som exempel nämns kostbar, som den intervjuade tydligenvis lätt kommer att använda där det naturliga svenska ordet hade varit dyr.

Vissa kolleger låter hemmasvenskar läsa igenom sina manuskript för språkkontroll. Sådana kontroller brukar inte leda till några rättelser, och det verkar därför som om författarnas fruktan för danskpåverkan än så länge är obefogad.

En av de svenska lärarna hade haft tjänstledigt för forskning något år innan intervjun. Han hade då varit bosatt i Danmark åtminstone ett år. När han skulle till att skriva upptäckte han med obehag att språket inte längre "satt i ryggmärgen".

Han var inte riktigt säker på om det heter överenskomst eller överenskommelse. Han satte omedelbart i gång en motbehandling och läste koncentrerat svensk skönlitteratur. Han tyckte sig också behöva hjälp att återfinna den knappa stil som var hans språkideal och frigöra sig lite från det förtyskade språkbruk som präglade kurslitteraturen och undervisningen på hans eget forskningsområde i Danmark. Svenska romaner fick honom snart i rätt stämning och språkkänslan, språktryggheten återvände.

Allt tyder på att man rätt fort letar sig tillbaka till modersmålet, om de rätta betingelserna föreligger. Också den av de intervjuade lärarna som är mest integrerad i danskt liv menar att den språkliga osäkerheten försvinner efter någon dag eller två i Sverige.

Någon angav som sitt knep att direkt koppla över till barnomens genuina stadsspråk för att snabbt hitta tillbaka till sin språkliga svenska identitet.

Influensen från danska märker ibland också familj och vänner i Sverige. Dock är det nog riktigt som någon av de svenska veckopendlarna påstod att det mesta rinner av redan på färjan över Öresund:

Jag säger aldrig i Sverige synpunkter i st f synpunkter. Det kan hända någon gång när jag pratar om Roskilde men inte i andra sammanhang.

Men jag känner inte det danska blandspråket som ett hot mot min svenska. Jag skulle mycket snabbt kunna lära mig tala ren svenska igen. Ja, det känner jag faktiskt att jag gör varje sommar, när jag bor i sommarstuga i Sverige.

Även om de omedvetet använda danska uttrycken eller formerna är få i det språk svenskarna använder i Sverige, så drabbas man inte så sällan av lusten att utnyttja danska citatord, därför att dessa inställer sig före motsvarande svenska och därför att de upplevs som mera målande än motsvarande svenska ord. Man säger kanske indlysende eller gøre vrøvl och man tycker att bara dessa ord kan uttrycka precis vad som ska sägas. Flera kolleger har slagits av det slagkraftiga verbet røvrende (försvenskat till rövränna) som man till sin förvåning hört användas också i ministeriella udvalg. (Man blir "rövränd" när en förhandlingspart viker från en preliminär överenskommelse och i stället gör upp med ens motståndare bakom ens rygg.) Andra ord som svenska lärare finner användbara är skære igennem (t ex i en diskussion när en replik bryter förvirringen och sätter "tingene på plads"), fidus och halløj (substantiv med ytterst allmän betydelse), overflade (samma betydelse som yta men utan innebörden 'area'), fremtrædelsesform (marxistisk term, översatt från tyska Erscheinungsform). Ibland kunde man önska att svenskan hade mera direkta motsvarigheter till användbara danska ord som faglig, oplæg, udvalg. Alla tre är centrala i vår pedagogiska och administrativa värld på centret, och alla är mycket besvärliga att översätta till svenska.

Självklart är det inte bara de verkligt goda orden som citeras i de svenska lärarnas hemmasvenska. Det hjälper därför inte alltid hur tydliga citationstecken man uttalar: omgivningen tolkar med rätta sådana fenomen som interferens snarare än som utslag av sparsmakade försök att finna le mot propre.

Just denna aspekt av språkinflytelsen upplevs ändå som på det hela taget starkt positiv av de svenska lärarna, förefaller det. Så länge man är medveten om att man väljer danska ord, där de tycks säga mer än ett svenskt, känner man trycket från danskan närmast som berikande.

Också på ett annat sätt kan den nära språkkontakten få goda följder. Den leder enligt en av de intervjuade till ökad språklig medvetenhet och omsorg:

Jag tycker jag har blivit mer språkligt medveten här. Man är mer kritisk mot det akademiska språket, mer hatisk mot utredningsspråket. Jag uppskattar mer essäistisk och välformulerad stil. Jag tycker ofta att danskarna uttrycker sig bättre på sitt språk än vad svenskarna gör på sitt. Vissa har ett effektivt, bildrikt språk, fyllt av kvicka passusar, lekfullt men samtidigt effektivt i sin nyansrikedom, som t ex Z (en känd dansk profil).

10. MÖJLIGHETER TILL FORTSATT UNDERSÖKNING

Den föreliggande rapporten sammanställer de svenska lärarnas erfarenheter sådana de subjektivt har uppfattats av de interjuade och rapporterats till oss. En fortsatt undersökning kan komplettera på i princip tre sätt. Det är rimligt att inte bara svenskarna utan också deras motspelare intervjuas för att ge sina erfarenheter av den språkliga interaktionen. (Det var ursprungligen vår plan att genomföra dessa intervjuer parallellt med svensklärarintervjuerna, men tids- och andra faktorer gjorde att vi inte kunde förverkliga vår plan.) Det är vidare också viktigt att konfrontera svenskarnas rapporterade beteende med deras faktiska. Slutligen kan det vara intressant att förnya intervjuerna för att få fram om de svenska lärarna har skiftat hållning eller kan berätta om nya erfarenheter. Man kan alltså tänka sig forskningsuppgifter som de följande:

(1) Intervjuer med de studerande om hur de uppfattar och kommunicerar med sina svenska lärare. Det gäller att identifiera vilka studerande det är som har svårt resp lätt att förstå, vilka lärare det är som är lätta resp svåra att förstå, de omständigheter som gör det lätt resp svårt att förstå. Därifrån kan man gå vidare och försöka utröna vilka faktorer det är som ligger bakom att en viss grupp studerande har lätt att förstå, att en viss grupp av lärare är svåra att förstå etc.

(2) Analyser av de svenska lärarnas danska eller halvdanska skrivna texter. På det viset skulle man få fram vilka ord som byts, vilka regler som ändras, vilka fel som görs därvid. Nästa steg blir att värdera den kommunikativa effekten av sådana modifikationer.

(3) Analyser av de svenska lärarnas talade kommunikation i olika sammanhang. Materialet kan vara bandinspelningar från gruppmöte, lärarmöte, husmöte och sammanträde i centerorgan. Syftet skulle vara som under (2) att studera modifikationerna och värdera deras kommunikativa effekt relativt textens brukssammanhang.

(4) Undersökning av de studerandes förståelse av svenska lärarens tal i envägs kommunikation. Motsvarande undersökning kan också göras av hur de svenska lärarna uppfattar dansk monolog. En rad följdundersökningar måste här företas om man vill ha pedagogiskt användbara insikter:

- (a) I vilken utsträckning bestäms hörförståelsen av ordkunskap? (Man kan t ex jämföra hörförståelse med läsförståelse.)
- (b) I vilken utsträckning kan hörförståelse förklaras utifrån lyssnarens förmåga att urskilja olika intonationsmönster, härma dem, minnas dem?
- (c) I vilken utsträckning kan hörförståelse förklaras utifrån lyssnarens förmåga att uttala svenska resp danska ord?
- (d) I vilken utsträckning beror hörförståelsen på taltempo och tydlighet i artikulationen?
- (e) I vilken utsträckning påverkas hörförståelsen av utbytet av ord på det sätt som sker i A/B?

(5) Analysera samtalsförlopp i grupp för att se vilka mönster som utvecklas för att möta eventuella kommunikationsproblem samt för att få en idé om när och varför det uppstår kommunikationsproblem och vilka konsekvenser sådana får när.

(6) Nya intervjuer med (en del av) de svenska lärarna för att jämföra äldre uttalanden med två år yngre erfarenheter och synpunkter.

11 SLUTORD

Det har kanske låtit som om de svenska lärarnas vardag är full av språkliga kommunikationsproblem. I så fall måste vi understryka att vi gett en falsk bild av de verkliga förhållandena: det är trots allt sällan som språkhinder ger anledning till besvär och irritation. Såväl i undervisning som i administration och forskningssamarbete fungerar de svenska lärarna jämställda med de danska kollegerna - och med kollegerna från andra länder. De problem som denna rapport tar upp kompenseras mer än väl av det positiva i att två kulturella, pedagogiska och vetenskapliga traditioner får mötas i undervisning och forskning på ett universitet som Roskilde universitetscenter.

Bilaga 1

Til: De svenske lærere på RUC

Fra: Ulf Teleman OB IV og Niels Haastrup 072

Som du ved, er der nu ansat en hel del svenskere ved RUC. De fleste er nok klar over, at denne situation er spændende og frugtbar både for RUC og for de indvandrede lærere selv. Men samtidig er det nok også klart, at der undertiden kan opstå ret specielle problemer, som hænger sammen med, at mennesker med forskellige erfaringer og forskelligt sprog skal samarbejde.

Mange svenskere har udtrykt bekymring for at blive "halvsprogede": at deres svenske sprogforneemmelse skal blive usikker, uden at de til gengæld kommer til at beherske dansk lige så godt som danskerne.

For os som sprogvidenskabsmænd er denne konfrontation naturligvis også interessant fra et fagligt synspunkt: Hvad sker der med ens eget sprog? Hvordan påvirkes ens måde at fungere på i undervisningssituationen? Hvilke strategier udvikles mere eller mindre bevidst for at minimere kommunikationsproblemer? Hvordan udvikles evnen til at klare forskellige situationer, hvor de omtalte forskelle spiller en rolle?

Vi har gjort en række iagttagelser hver for sig, men vil gerne gennem en række interviews søge at præcisere problemstillingerne. Vi har derfor udarbejdet vedlagte spørgeskema til brug for samtaler med hver enkelt af Jer.

Det er tanken, at vi efter den første interviewfase skulle gå videre med mere intensive undersøgelser af, hvorledes nogle af Jer fungerer i bestemte sproglige situationer.

Så får vi se, hvad der kommer ud af det hele. Vi håber, at det vil kunne anvendes af Jer på en eller anden måde. Om ikke andet skulle I da blive mere bevidste om Jeres sproglige situation. Måske vil det også kunne bruges til belysning af parallelle problemer på andre arbejdspladser, hvor danskere og svenskere arbejder sammen.

Venlig hilsen

Niels og Ulf

FRÅGOR TILL LEDNING VID INTERVJUN

1 Bakgrund

Födelseår?

Uppväxt var?

När till RUC?

Tidigare erfarenheter av DK, danskar, danska?

Gjorde du något särskilt för att lära dig danska?

Hur mycket är du nu i DK? Fungerar du socialt i DK utanför RUC?

Hur?

Tidigare erfarenheter av undervisning och forskning i utlandet?

Tidigare erfarenheter av gruppundervisning à la RUC?

2 Karakterisera ditt eget talade språk på RUC

Svenska med inslag av danska - danska så bra som möjligt?

Relativt olika situationer: möten, grupp, föreläsning, social samvaro?

Relativt olika interlokutörer: lärare, tap, studerande; bekanta, obekanta?

Motivera varför du talar som du gör!

Lyckas du ibland bättre eller sämre med att tala (halv)-danska och vad beror det på?

Har du ändrat ditt språk under tiden på RUC: mer eller mindre danska inslag t ex?

Vilka förväntningar och attityder har de studerande till en svensk lärare?

3 Förstår danskarna dig?

Lärare, studerande, teknisk administrativ personal?

Kommenterar de ditt språk?

Har du särskilda strategier för att bli bättre förstådd?

Har du intrycket att de förstår mindre än vad de själva tror att de gör av vad du säger?

Är det språkliga eller kulturella-innehållsliga problem som mest försvårar förståelsen?

Är det några situationer eller sammanhang som särskilt är svåra att göra sig förstådd i? Vad gör du då? Undviker att snacka?

(Jfr med motsvarande svenska.)

4 Förstår du danskarna?
_ _ _ _ _

Är din förståelse lika bra som i svensk miljö, t ex
i möten, gruppdiskussion, social samvaro?

Förstår du alla danskar lika bra?

Umgås danskar och svenskar språkligt på samma sätt
eller finns det generella kulturella olikheter?

5 Hur skriver du?
_ _ _ _ _

Vilket språk använder du i skrift på RUC i vilka typer av
skrivelser till vilka adressater?

6 Och din svenska?
_ _ _ _ _

Känner du dig ibland språkligt osäker när du talar svenska
i Sverige? När du skriver på svenska? Hur yttrar det sig?

Bilaga 3

EXEMPEL PÅ BLANDSPRÅK: UTSKRIFT AV DELAR AV EN INTERVJU

Den faktiska texten står i mitten, omgiven av översättningar till svenska och danska på sidorna.

Utskriften av intervjutexten har gjorts enligt följande principer: Intervjuarens repliker (NH:s) är utskrivna på danska med skriftspråklig ortografi utan försök att avbilda talspråkligt uttal. Inga skiljetecken, inga stora bokstäver.

Den intervjuades repliker återges normalt med svensk skriftspråklig ortografi utan försök att avbilda talspråkligt uttal.

Undantag:

- (a) och, att skrivs å (i enlighet med uttalet)
- (b) inblandade danska ord där uttalet ibland är svenskt läsuttal med utgångspunkt i dansk stavad form eller ett försök till approximativt danskt uttal redovisas i svensk fonematisk skrift (där å står för [o] och där o står för [u] och där u står för [u] och [ū]). Fonemen uttalas av den intervjuade i enlighet med reglerna för hans uttal av svenska ord
- (c) inga skiljetecken
- (d) inga stora bokstäver

Intervjuarens repliker omgärdas med parenteser.

Svensk översättning	Originaltext	Dansk oversættelse
I	I	I
ö man kan väl säga att jag jag talar danska i den meningen att jag använ- der danska ord	ö man kan väl säga att jag jag /tä: - ler da'n:sk i den fårsta'n:/ att jag /bro: -er da'n:ske/ ord	øh man kan vel sige at jeg jeg taler dansk i den forstand at jeg bruger danske ord
(ja)	(ja)	(ja)
men jag har en svensk satsmelodi och svenskt uttal ö och där kan jag se en utveckling själv att så att säga mitt danska ordför- råd har naturligtvis blivit bätt- re och bättre	men jag har en svensk satsmelodi å svenskt uttal ö å där kan jag se en utveckling själv så att säga mitt danska ordförråd har naturligt- vis blivit bättre å bättre	men jeg har en svensk sætnings- melodi og svensk udtale øh og der kan jeg se en udvik- ling selv at så at sige mit danske ordforråd er naturlig- vis blevet bedre og bedre
(ja)	(ja)	(ja)
också jag har också börjat tror jag att bygga upp satserna på danska men jag uttalar dem med svensk melodi	också jag har också /bej' bej'n:t/ tror jag å /byg:e sä't:ni' e ne/ opp på dansk men jag uttalar dem med svensk melodi	også jeg er også begyndt tror jeg at bygge sætningerne op på dansk men jeg udtaler dem med svensk melodi
(ja ja)	(ja ja)	(ja ja)
ö däremot så har jag egentligen inte riktigt jag vet inte om jag har vågat eller om jag inte har om det ja varför jag har inte försökt att tala danska så det låter som danska	ö däremot så har jag /e: -jenli/ inte riktigt jag vet inte om jag inte har /to: -rt/ eller om jag inte har om det ja varför jag har inte försökt å tala dansk så det /ly: -der/ dansk (nej) öm	øh derimod så har jeg egentlig ikke rigtigt jeg ved ikke om jeg ikke har turdet eller om jeg ikke har om det ja hvorfor jeg ikke har forsøgt at tale dansk så det lyder dansk (nej) øm
(nej)	(nej)	(nej)
öm	öm	øm

(på RUC alltså)

på RUC nej och om jag gör det någon gång så är det alltid ihop med svenskar när jag skall berätta någonting från Danmark så kan jag alltså för att färga det

(ja ja)

uttala det på danska -- jag vågar på något sätt så vågar jag bättre när jag är i en grupp svenskar som inte kan danska (jaja jaja därför att du är den bästa alltså)

ja ja

(hahaha men du varierar alltså inte du talar alltså alltid en danska med svensk brytning eller vad du vill kalla det eller med svensk intonation)

ja nu är det ju så på RUC att där finns ju också svenskar och när jag träffar svenskarna på RUC så blir det nog svenska med enskilda danska inslag och dom danska inslagen det är sådant som framför allt knyter sig till öm ja

(på RUC alltså)

på /roˈk:/ naj/ å /vis/ jag /gö:r/ det en /gaˈj/ så är det alltid /saˈm:en/ med /sveˈn:skere/ när jag skall /fårtäˈl:e/ ett eller annat /fra/ Danmark så kan jag alltså för å färga det

(ja ja)

uttala det på dansk -- jag /tö:r/ på en eller annan /fasaˈj:/ så /tö:r/ jag bättre när jag är i en grupp av svenskar som inte kan danska

(jaja ja ja fordi du er den bedste alltså)

ja ja

(hahaha men du varierer alltså ikke du taler alltså altid et dansk med svensk brytning eller hvad du vil kalde eller med svensk intonation) /jä:/ nu är det ju så på /roˈk:/ att där finns ju också svenskar å när jag träffar svenskarna på /roˈk:/ så så blir det nog svenska med enskilda danska inslag å dom danska inslagen det är sådant som framför allt knyter sig till öm ja

(på RUC alltså)

på RUC nej og hvis jeg gør det en gang inellem så er det altid sammen med svenskere når jeg skal fortælle et eller andet fra Danmark så kan jeg alltså for at farve det

(ja ja)

udtale det på dansk -- jeg tør på en eller anden facon så tør jeg bedre når jeg er i en gruppe af svenskere som ikke kan dansk

(jaja jaja fordi du er den bedste alltså)

ja ja

(hahaha men du varierer alltså

ikke du taler alltså altid et dansk med svensk brytning eller hvad du vil kalde eller med svensk intonation)

ja nu er det jo sådan på RUC at der findes jo også svenskere og når jeg træffer svenskerne på RUC så bliver det nok svensk med enkelte danske indslag og de danske indslag det er sådan nogen som frem for sig alt knyter til øm ja

genomsamma danska erfarenheter
 eller saker på RUC som vi inte
 riktigt ja har använt några svens-
 ka uttryck för någon gång eller
 enstaka ord som är mycket använda
 i Danmark eller på i RUCmiljön
 eftersom det inte finns naturliga
 svenska motsvarigheter till till
 exempel ett ord som "oplæg"
 (jaja)
 alla svenskarna talar om "oplæg"
 (jaja)
 även om man inte kan det på
 svenska

/fä`l:es da`n:ske erfa:`ri:jer/
 eller ting på /ro`k:/ som vi inte
 riktigt ja har använt några svenska
 uttryck för någon gång eller
 /ä`ykelte/ ord som är /na`j:ə bro`k:t/
 i Danmark eller på i /ro`k:mi.ljö:/
 eftersom det inte finns /natu:`rlige
 svä`n:ske/ motsvarigheter till för
 exempel ett ord som /ä`p:läg:/
 (jaja)
 alla svenskarna talar om /ä`p:läg:/
 (jaja)
 /säl(v)/ om man inte kan det på
 svensk

fälles danske erfaringer
 eller ting på RUC som vi ikke
 rigtigt nogensinde har anvendt
 nogen svenske udtryk for eller
 enkelte ord som er meget brugt
 i Danmark eller på i RUC miljøet
 eftersom der ikke findes natur-
 lige svenske sidestykker til
 for eksempel et ord som "oplæg"
 (jaja)
 alle svenskerne taler om "oplæg"
 (jaja)
 selv om man ikke kan det på
 svensk

II

den enda gången jag själv har känt
mig så där riktigt nöjd med det där
med att förstå det v- det kommer
jag ihåg mycket väl

(ja)

då hade jag bott i Danmark i knappt
ett år

(ja)

ö å det var s- nog en tre fyra må-
nader efter det att jag hade träf-
fat min fru

(ja)

eller hon som senare skulle bli min
fru och så hon bodde i ett rum ett
vindsrum ute på Österbro och ett
stort ett det var ett större än
det här rummet men det var mycket
lågt --

(jaha)

och jag låg och sov uppe i ett hörn
där och i det andra hörnet kanske
tio meter bort så satt hon ihop med
en väninna och pratade

(ja)

II

den enda gången jag själv har fölt
mig /sån:/ riktigt /tefre:ˈds/
med det där med å förstå det v-
det /hoˈs:ker/ jag /maˈj:e/ gott

(ja)

då hade jag bott i Danmark i knappt
ett år

(ja)

ö å det var s- nog en (?) tre
/fi:ˈre/ månader efter det att
jag hade /troˈf:et/ min /koˈne/

(ja)

eller hon som senare skulle bli
min /koˈne/ å så hon bodde i ett
/vä:ˈrelse/ ett /loˈf:tsvä:relse/
ute på /öˈs:terbro:/ å ett stort
det var ett större än det här rum-
met men det var /maˈj:e lä:vt/ --

(ja vel)

å jag låg å sov uppe i ett /jöˈr:ne/
där å i det andra /jöˈr:net/kanske
/ti:ˈ/ meter /väˈk/ så satt hon
/saˈn:en/ med en väninna å
/sluˈd:redē/

(ja)

II

den eneste gang jeg selv har
følt mig sådan rigtig tilfreds
med det der med at forstå
det v- det husker jeg meget godt

(ja)

da havde jeg boet i Danmark i
knap et år

(ja)

øh og det var s- nok en tre
fire måneder efter at jeg
havde truffet min kone

(ja)

eller hende som senere skulle
blive min kone og så
hun boede i et værelse et
loftsværelse ude på Østerbro
og et stort det var et større
end det rum hér men det var
meget lavt

(ja vel)

og jeg lå og sov henne (oppe?)
i et hjørne dér og i det andet
hjørne måske ti meter væk sad
hun sammen med en veninde og
sludrede

(ja)

dom är båda sådana här köpenhamnska
flickor från medelklassen som verk-
ligen kan prata

(ja ja)

blixtsnabbt utan nästan att uttala
orden

(hahaha ja)

då såg jag dom inte och det var tio
meters avstånd och jag hörde bara
det här pratet och jag kunde förstå
det och då tänkte jag nu har jag
faktiskt gjort framsteg

(ja ja ja ja)

så det är nästan aldrig några problem
med att förstå

å dom är båda sådana här /köpen-
ha'onske pi:er fra me'l:enlã:jene/
som /vi'r:kli/ kan /slo'd:re/

(ja ja)

/ly'n:hor:tit/ utan nästan å uttala
orden

(hahaha ja)

å då såg jag dom inte å det var /ti:/
meters /a:vstan:/ å jag hörde bara
det här /slo'd:ret/ å jag kunde för-
stå det å då tänkte jag nu har jag
faktisk gjort framsteg

(ja ja ja ja)

så det har nästan aldrig /nå:en
pråble:mer/ med å förstå

og de er begge to sådan nogen
københavnske piger fra mellem-
lagene som virkelig kan sludre
(ja ja)

lynhurtigt uden næsten at
udtale ordene

(hahaha ja)

og då så jeg dem ikke og der
var ti meters afstand og jeg
hørte bare det her sludder
og jeg kunne forstå det
og da tænkte jeg nu har
jeg faktisk gjort fremskridt

(ja ja ja ja)

så der er aldrig nogen
problemer med at forstå

III	jag kan skriva på danska alltså men det blir en del stavfel här och där (ja)	jag kan skriva på /da'n:sk/ alltså men det blir /no:en stä:'vefaj:l/ här å där (ja)	III	jag kan skriva på /da'n:sk/ alltså men der kommer nogen stavefejl hist og her (ja)
	men sedan förekommer det ju att om jag sitter till exempel på ett sammanträde och skall göra anteckningar eller någonting sådant (ja)	men sedan förekommer det ju att om jag sitter för exempel på ett /mö:ðe/ å skall göra anteckningar eller eller någonting sådant (ja)		men ellers förekommer det jo /hvis/ jag sitter på et møde og skal gøre notater eller noget lignende (ja)
	så blir det gärna en blandning av svenska och danska (ja ja alltså anteckningar)	så kan det gott bli en blandning av svensk och dansk (ja ja alltså notater)		så kan det godt blive en blanding af svensk og dansk (ja ja alltså notater)
	ja (men när du skriver alltså vägledarkritik och sådant)	ja (men när du skriver alltså vägledarkritik og sådan noget)		ja (men når du skriver alltså vejlederkritik og sådan noget)
	hm (väljer du då ett språk antingen svenska eller danska eller)	hm (väljer du så et sprog enten svensk eller dansk eller)		hm (välger du så et sprog enten svensk eller dansk eller?)
	ja (skriver du blandningsspråk)	ja (skriver du blandingsprog)		ja (skriver du blandingsprog)
	ö ja det förekommer alla delarna faktiskt ja numera så försöker jag i allmänhet att skriva på danska (jasa)	ö ja det förekommer alla delarna faktiskt ja numera så försöker jag i allmänhet å skriva på dansk (javel)		øh ja alle mulighederne forekommer faktisk ja efterhånden så forsøger jeg i almindelighed at skrive på dansk (javel)

men å det är inte mer än tio dagar sedan så skulle jag skriva en sådan här vägledarkritik och jag började på svenska för jag tänkte dom här två dom har inga svårigheter med svenska så jag började men efter ja tio fenton rader så gick jag ändå över till danska märkte jag sedan och sannolikt därför att jag skulle hänvisa till någonting dom hade skrivit på danska (jaha jaha) så fortsatte jag sedan på danska utan att tänka på det riktigt

men å det är inte mer än /ti: dä: e si:den/ så skulle jag skriva en sådan här /vä`jle:derkriti:k/ å jag /bej`n:te/ på svensk för jag tänkte dom här /to: // dom har /i`n en va`n:sklihe:ter/ med svensk så jag /bej`n:te/ med svensk men efter ja /ti: fä`m:ten/ linjer så gick jag ändå /å: ver/ till dansk märkte jag /ä`f:terpå/ å /sansy: n- livi:s färdi: / att jag skulle referera till ett eller annat dom hade skrivit på dansk (javel javel) så fortsatte jag sedan på dansk utan riktigt å tänka på det

men åh det er ikke mere end ti dage siden så skulle jeg skrive sådan en vejlederkritik og jeg begyndte på svensk for jeg tænkte de her to de har ingen vanskeligheder med svensk så jeg begyndte med svensk men efter ja ti fenten linjer så gik jeg alligevel over til dansk mærkede jeg til sidst og sand- synligvis fordi jeg skulle refe- rere til et eller andet som de havde skrevet på dansk (javel javel) så fortsatte jeg siden på dansk uden rigtigt at tænke over det

LITTERATUR

- Ahnlund, K., 1976, I språkets Ingenmansland. I: Inge Jonsson (ed.), Vad händer med svenska språket. Stockholm: PAN.
- Ammon, U., 1973, Probleme der Soziolinguistik. Tübingen: Niemeyer.
- Berthelsen, A., 1969, Metodesynpunkter på danskundervisningen i Sverige. Stockholm: Skriptor.
- Haugen, E., 1953, Nordiske språkproblemer - en opinionsundersökelse. Nordisk Tidskrift 1953, 225 - 249.
- Haugen, E., 1967, Semicommunication: The Language Gap in Scandinavia. I: S. Lieberman (ed.), Explorations in Sociolinguistics. Indiana University, Bloomington. 152 - 169.
- Karker, A., 1977, Nordisk retskrivning - den ideale fordring. København: Gyldendal. (Urspr. tryckt som artikel i Sprog i Norden, 1976.)
- Maurud, Ø., 1975, Nabospråksförståelse i Skandinavia. Nordisk utredningsserie NU 1976:13.
- Nordenstam, K., 1975, Om att undervisa i svenska i Norge. Stencil.
- Ohlsson, S.Ö., 1977, Nabospråksförståelse. Nabospråk eller grannspråk? Mål & Måle 1977:1, 19 - 25.
- Rabel-Heymann, Lilli, 1978, But how does a bilingual feel? Reflections on linguistic attitudes of immigrant academics. I: M. Paradis (ed.), Aspects of bilingualism. 221 - 228.
- Sifo-Gallup 1973, Den nordiska allmänheten och det nordiska samarbetet 1973. Attitydundersökning. Nordisk utredningsserie NU 1973:4.

Spolsky, B., Sigurd, B., Sato, M., Walker, E., and Arterburn, C., 1968, Preliminary Studies in the Development of Techniques for Testing Overall Second Language Proficiency. Language Learning, Special Issue No 3, 79 - 101.

Teleman, U., 1977, Samspråk på grannspråk. I: Elert & Eliasson & Fries & Ureland (eds.), Dialectology and Sociolinguistics, 234 - 243.

